

המרכז הבינתחומי הרצליה
בי"ס לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המכון למדיניות ואסטרטגיה

מאזן החוסן והביטחון הלאומי

מסקנות
וכיווני מדיניות עיקריים

כנס הרצליה השנתי השני
16-18 בדצמבר 2001

פתח דבר

"כנס הרצליה" על "מאזן החוסן והביטחון הלאומי" מהווה שיאו של תהליך מחקרי וחשיבתי, שנמשך חודשים, קודם להיוועדות הכנס עצמו בימי חג החנוכה.

במסגרת תהליך זה, שוקדים צוותי עבודה על מקבץ נושאים נבחרים וכן מתבצעות עבודות מחקר יזומות, על מנת שכל אלה יוצגו בפני באי "כנס הרצליה" וישמשו אותם בדיוניהם.

השנה, כללו צוותי העבודה את הנושאים הבאים :

- מבחן המאזן של כנס הרצליה הקודם (2000), בפרספקטיבה של שנה
- אדריכלות קשרי החוץ של ישראל
- העם היהודי ככנס אסטרטגי
- מדיניות המידע בעידן המידע
- כושר ההרתעה - משימות ואפשרויות
- לאומיות וחינוך
- השגת חוסן לאומי כלכלי – קיומיות, תחרותיות והשגיות מדינית וחברתית
- הבסיס החברתי של הביטחון הלאומי
- הפרדה חד- צדדית, מחקר השוואתי
- מראות חיצוניים – ישראל בממדים השוואתיים מול מדינות המערב והמזרח

בכנס עצמו נדונו ממצאי המחקרים ומסקנותיהם וכן נישאו דברים פרוגרמטיים על ידי ראשי המדינה, נושאי תפקידים בכירים בה ואורחים מחו"ל (כמפורט בנספחים).

מסמך זה הינו בבחינת ריכוז נתונים, ממצאים, הבחנות וכן הצעות והמלצות לפעולה. המסמך גובש על ידי תת אלוף (מיל.) עמוס גלבוץ ומבטא את שיפוטו לגבי הממצאים והמסקנות המרכזיים שנבחנו ועלו מהדיונים.

למסמך שני חלקים : המערכות בהן נתונה ישראל ונדבכי היסוד העיקריים עליהם היא נסמכת.

אין לראות במסמך סיכום רשמי, וכמובן שאינו מחייב את ציבור באי הכנס, המוסדות השותפים לו, או את דובריו. אולם, בעצם זיקוק וריכוז הממצאים והמסקנות טמונה ודאי תועלת ומשום כך מובא המסמך לפניך.

ד"ר עוזי ארד
יו"ר "כנס הרצליה"

נקודות עיקריות

כללי

תאריך ה- 11 ספטמבר 2001 מהווה נקודת מפנה במערכת העולמית, עת נפתחה המערכה הגלובאלית נגד הטרור בהנהגתה של ארה"ב. זו מערכה שתעצב סדר עולמי חדש והיא במהותה מלחמה ערכית. מטרתה לנצח ולהשמיד את הטרור וסכנותיו לעולם, כאשר הסיכון הגדול ביותר לעולם מצוי בטרור המחבר נשק קוטל המונים עם מפעילים פנאטיים ומתאבדים. בשלב זה הולך ומסתיים באפגניסטאן רק השלב הראשון של המערכה.

יעדי המערכה הזו וערכיה מוסיפים כוח לישראל ברמה האסטרטגית, ומשנים לטובתה את מאזן הכוחות האזורי, בכמה רכיבים:

הלחימה נגד הטרור – על פי התפיסה אין אבחנה בין "טרור טוב" שיש להסכין עמו, לבין "טרור רע" שיש לנצחו. עובדה היא שהעולם נרתם למלחמה בטרור; **התמודדות מול איומים אסטרטגיים** - ישראל אינה ניצבת עוד לבדה מול מדינות טרור באזור, בעלות יכולות לא קונבנציונאליות; **חיזוק השותפות האסטרטגית עם ארה"ב** - ישראל חייבת לעשות הכל על מנת לשמר את השותפות האסטרטגית עם ארה"ב. על ישראל לדעת כיצד להשתלב במערכה העולמית וכן בסדר העולמי החדש שארה"ב תבנה.

תחת מעטפה אסטרטגית נוחה זו, ישראל מוצאת עצמה **במישור הביטחוני - מדיני מול שלושה** אשכולות של אתגרים: **האשכול הפלסטיני** - שמהותו מערכה מול הטרור וחיפושי דרך מדיניים; **אשכול האיומים האסטרטגיים** המידיים וארוכי הטווח וחיפוש המענה להם; **אשכול הגלובאליזציה** והדרך ההולמת להשתלב בה.

האשכול הפלסטיני

- לאחר 15 חודשים של מערכה אלימה, ניכרים סדקים בצד הפלסטיני, אך ערפאת טרם קיבל החלטה אסטרטגית לזנוח לחלוטין את דרך הטרור והאלימות. צה"ל מצא עצמו מוכן כהלכה למערכה רב-ממדית זו, אך נמשכת ההתלבטות בסוגיית ההרתעה וההתמודדות הנכונה מול טרור בכלל, ומול זה של מתאבדים בפרט.
- הפלסטינים נכשלו בהשגת היעד המרכזי שהציבו לעצמם: לשבור את כוח העמידה של החברה הישראלית. החברה הישראלית מפגינה כושר עמידה טוב!
- במערכה ההסברתית כשלה ישראל ועלו דילמות: האם במצבי חירום התקשורת צריכה להתגייס למאבק ולתרום לחוסן הלאומי? האם ישראל צריכה להקים מערכת הסברה לאומית מרכזית?
- בחיפושי הדרך המדיניים התבלטה ביותר הגישה כי מול התהליכים הדמוגרפים השליליים והמרכיב המוסרי והדמוקרטי של המדינה – רק גבול התוחם רוב יהודי מוצק

לדורות, יוכל להבטיח את קיומה של מדינת ישראל. במקביל, הזדקרה התפיסה כי לעת הזאת אין למדינת ישראל שותף פלסטיני להסדר כולל. על רקע זה עלו הצעות להסדרי ביניים שונים עם הפלסטינים, שידחו לטווח ארוך את הסוגיות הרגישות של ירושלים והפליטים, כמו גם הצעות למכלול האפשרויות של צעדים חד-צדדיים, שינסו בהיעדר מוצא מדיני, לנהל את הסכסוך במקום לנסות לפתרו.

אשכול הגלובאליזציה

- אין לישראל ברירה, אלא להשתלב בגלובאליזציה, לזנוח לחלוטין את התפיסה "עם לבדד ישכון" ולהשתלב בתרבות המערב, תוך שמירת ייחודה.
- הדבר מחייב נקיטת מדיניות חוץ חדשה לחלוטין, בעלת אופקים עולמיים, בלי לזנוח כמובן את החתירה לשלום.
- הדבר אומר, בין השאר, לחתור להיכנס לשוק האירופי, להשתלב בגופים בינלאומיים, להפוך את הכלכלה לציר הדיפלומטיה, ולעצב דמות חדשה של דיפלומט, שבקיאותו היא בכלכלה ובעידן המידע החדש.
- האם הדבר מחייב גם ברית הגנה פורמאלית עם ארה"ב, שהקשר עמה חייב להיות אולטימטיבי? הדעות על כך חלוקות.

אשכול האיומים האסטרטגיים

- הסיכונים הבלתי קונבנציונאליים (בשלב זה נשק כימי וביולוגי, ותוך מספר שנים גם נשק גרעיני משוגר על-ידי טק"ק מטווחים רחוקים), הופכים לסיכון המרכזי של מדינת ישראל. איראן, המאיימת בהשמדת ישראל, הופכת ללב הסיכון.
- בצד זאת, חלו שינויים יסודיים בזירה האסטרטגית: המלחמה הצפויה אינה עוד רק מלחמת גבולות כבעבר, אלא גם מלחמה של העורף ושל ה"עומק", בואכה עיראק ואיראן; ישראל הולכת ומאבדת את העומק האסטרטגי שלה, והזירה הקרקעית שלה הופכת יותר ויותר צפופה. כל אלו מחייבים שינויים בתפיסת הביטחון ומתן מענה הולם.
- **עיקרי השינויים והמענים להם:** דגש על הגנת העורף; השגת יכולות בחלל ובלווינות; שיתוף פעולה עם צבאות זרים על מנת להתמודד עם איומי העומק ומלחמה אזורית; מהפך ביעודו של חיל הים והפיכתו לשווה ערך לחיל האוויר כזרוע אסטרטגית ארוכת טווח של יכולות אש; שינויי ארגון במבנה צה"ל: הקמת מפקדת כוחות יבשה והפיכת המטה הכללי ל"מטה הכוחות המשולבים".
- צירוף של איומי הטרור והאיומים הקונבנציונאליים יחד עם האיומים הבלתי קונבנציונאליים, יוצרים בעיה להתרעה הישראלית הצריכה להתמודד מול שלושתם. **המענה** מצוי בצבא קונבנציונאלי חזק ו**גמיש** בעל יכולת פעולה בטוחה לחלוטין מול איומי גרעין, בצד יכולת עמידה של החברה ומנהיגותה.

מול אשכולות אלו של התחום האסטרטגי- ביטחוני- מדיני, עומדים נדבכי היסוד של החברה הישראלית, והתמונה מצביעה על שפעת בעיות, קשיים ועומסים בתחומים הבאים:

חינוך וחברה: קיים פיצול במערכות החינוך, היעדר סמכות על-חינוכית, ירידה ברמת הלימודים וברמת ההכשרה של המורים; כמעט מחצית מילדי ישראל הלומדים בכיתות אי אינם זוכים לחינוך לאומי - יהודי, והמספר רק ילך ויגדל. השסעים בחברה הישראלית מכים בחינוך ומפוררים אותו, מנציחים פיגור, אבטלה, אי שוויון כלכלי מדהים ואבדן אמון במערכות הממשל במדינה.

המענה - דגש על חינוך לאומי וחינוך לאזרחות; ליבת חינוך משותפת; השקעת משאבים רבים יותר, בדגש על פריפריה וערבים; חשיפת הפריפריה למודרניזציה ולהשקעות בתשתית; מניעת הפרטת החינוך.

יחסי יהודים- ערבים: סוגיה זו לא נדונה הפעם כנושא נפרד, אך מבין הנושאים האחרים בלטה בבירור כאחד האתגרים החמורים ביותר הניצבים כיום בפני מדינת ישראל, והמחייב פעולה.

ממשל: המדינה מצויה באמצעיתו של משבר רציני ביותר במערכת הממשל על כל רבדיו. מכיוון שזו מערכת קריטית לא רק לחיי היום יום של האזרח, אלא גם לקבלת החלטות בכל נושאי הביטחון והחוסן הלאומי, הרי שלפנינו מרשם בדוק למפולת.

המענה - רפורמה כוללת של המשטר: משטר מעין נשיאותי, שיאפשר לרשות המבצעת לפעול; רפורמה משלימה בשיטת הבחירות; רפורמה של הממשל הציבורי ובדיקת כל המערכת הנורמטיביות במדינה, בכלל זה התקשורת.

כלכלה: ישראל נסוגה, מבחינה כלכלית, יחסית לעולם המערבי. האסטרטגיה הכלכלית- חברתית של מדינת ישראל שאומצה ב- 1985, מיצתה את עצמה. כלכלת ישראל ניצבת על פרשת דרכים.

כיווני המענה -

- כדי להגיע לרמה המערבית יש להמשיך ולקצץ בהוצאות הממשלה ובכלל זה בהוצאות הביטחון, תוך יצירת כל התנאים המתאימים על מנת שהמקורות המתפנים יופנו ביעילות לסקטור הפרטי.
- להגדיל את שיעור המפרנסים באוכלוסיה, שהוא נמוך בהרבה מזה שבמערב. פירושו שיש להכניס למעגל עבודה יצרני את המגזר החרדי, הערבי, ויותר נשים.
- למזג ולהפריט את התעשיות הביטחוניות בארץ.
- להכפיל את מספר בוגרי בתי הספר הלומדים 5 יחידות במתמטיקה.

העם היהודי :

העם ניצב בפני שורה של סכנות: מבחינה דמוגרפית העם מצוי במסלול של ירידה; קשר התפוצות עם ישראל וההזדהות עמה מתערערים; הזהות היהודית בתפוצות נחלשת; התרבות החילונית הפכה להיות התרבות הדומיננטית בישראל ובתפוצות, ואם הרוב החילוני יאבד את זהותו היהודית, לא יהיה עם יהודי.

כיווני המענה :

- אימוץ אסטרטגיה של הישרדות יהודית ("יהדות חילונית"), על ידי הציבור היהודי החילוני.
- יצירת מערכת כללים, שיהוו את המכנה המשותף של העם היהודי.
- מדינת ישראל, כצווי למאה ה - 21, צריכה ליטול על אחריותה את הבטחת עתידו של העם היהודי, בדגש מיוחד על חינוך.
- שימת דגש על עליה ממדינות המערב.
- טיפוח וחזיון הקשר הישיר והבלתי אמצעי בין יהודי התפוצות ליהודי ישראל, בדרך של קשרים בינאישיים ובין קהילתיים.

חלק ראשון - המערכות

המערכה העולמית

אפיוני המערכה

**נפתחה
מערכה עולמית
ממושכת, נגד
הטרור**

ב- 11 בספטמבר 2001 פרצה מלחמת עולם. הטרור הגלובאלי, בדמותו של בן-לאדן, קרא תגר על ארה"ב ועל מעמדה בעולם, תוך שהוא שובר את כל החסמים וממחיש כי לא יירתע עוד מהפעלת האמצעים הקיצוניים ביותר שיעלה בידו להשיג. ארה"ב המותקפת, הכריזה על מערכה עולמית נגד הטרור.

**מערכה זאת
תעצב סדר
עולמי חדש**

מטרתה של המערכה היא להפוך את העולם לטוב יותר; זאת בראש ובראשונה מלחמה ערכית שהערך העליון שלה הוא: "מטרה אינה מקדשת את האמצעים". זאת מלחמה בין אלו בעולם הדוגלים בערך הזה, לבין אלו החושבים שהמטרה אכן מקדשת את כל האמצעים, כדרך הטרור. המערכה שקידשה ארה"ב מעצבת סדר עולמי חדש המשפיע ישירות על ישראל ועל המזרח התיכון. בו בזמן, אין ייעודה של המלחמה להשליט את הדמוקרטיה על משטרים שאינם דמוקרטיים, אלא לקיים מצב של דו-קיום עמם.

מאפייניה העיקריים של המערכה המעצבת הזו:

- מלחמה גלובאלית ואוניברסלית, מכיוון שהטרור הוא גלובאלי.
- מלחמה זו, בשונה ממלחמות העבר, מתנהלת במספר מישורים: צבאי, כלכלי, משפטי, מדיני וחינוכי.
- שני עקרונות יסוד מכותיבים את מהותה של מערכה זו מבחינתה של ארה"ב:

**אין אבחנה בין
סוגי טרור**

- אין טרור טוב וטרור רע; שום דבר אינו מצדיק טרור. הטרור הוא רוע מוחלט. זהו העיקרון המוסרי.

**אין אבחנה בין
מבצעי הטרור
לשולחיהם או
לנותנים חסותם
לטרור**

- אין הבחנה בין הטרוריסטים לשולחיהם, והכוונה בראש ובראשונה למדינות הנותנות להם חסות וסיוע. המסר הברור הוא שארה"ב לא תסבול את האפשרות שבעולמנו יישארו על כנם משטרי טרור, שינהלו מדיניות של טרור כחלק ממדיניות החוץ שלהם. זהו העיקרון האסטרטגי המעצב עולם משתנה.

**את הטרור
יש להכחיד
מבלי לאפשר לו
תקומה**

- זו מלחמה לחיים ולמוות. מלחמה שאין בה פשרות ודרכי ביניים. מטרתה היא ניצחון, שמהותו הכחדת הטרור. על פי תפיסה זו אין להגיע להסדרים ולשלום עם הטרור לאחר הבסתו, אלא יש להשמידו מבלי לאפשר לו תקומה.
- המערכה מתנהלת ב- 3 רמות: ניהול עצמי של כל מדינה ומדינה;

ניהול על-ידי בריתות ושיתוף פעולה בין מדינות; ורמה המולטיטלטרלית הפתוחה בפני מי שמתכוון, ממש, לקדש מלחמת חורמה על הטרור.

מערכה עולמית בשלוש רמות:

**רמת המדינה,
מערכת בריתות
ורמה
מולטיטלטרלית**

מה הלאה? מי ומהם היעדים הבאים של ארה"ב?

קיימת תמימות דעים כי **עיראק** מצויה "ברשימת היעדים" של ארה"ב. בסדר העולמי החדש, שיקום בעקבות המערכה העולמית הנוכחית, אין מקום למשטר עריצות טרוריסטי דוגמת משטרו של צדאם חוסיין, החותר להשגת יכולת גרעינית ויכולות בלתי קונבנציונאליות אחרות. מאידך, קיימים הבדלי דעות באשר לעתוי:

עיראק כיעד הבא?

- יש הרואים בעיראק את היעד המיידי הבא של ארה"ב לאחר אפגניסטאן.
- יש הרואים מדרג שלבי במערכה האמריקאית: שלב א', העומד בפני סיומו - אפגניסטאן; שלב ב', העומד להתחיל - סומאלי ותימן; שלב ג' - חזבאללה; שלב ד' - עיראק.

איראן כיעד אחרי עיראק?

במה שנוגע ל**איראן**, ההערכה היא כי לאחר השלב העיראקי, ארה"ב תנקוט כלפיה מדיניות של המתנה. זאת, במגמה לעקוב ולראות אם תהליכי ההתמתנות הפנימיים שבה אכן מבשילים והאם חיסול המשטר העיראקי אכן חיזק תהליכים אלו, אם לאו.

יש הרואים, בהכללה, מספר מעגלים למערכה

- מעגל מיידי - להכות מיד ולהתגונן מיד (כזה המתחולל עכשיו).
- מעגל שני - הרחבת המערכה על מנת לאכוף את העיקרון על פיו שימוש בטרור אינו לגיטימי.
- מעגל שלישי - טיפול בשורשי קונפליקטים אזוריים, כמו אזורנו, למשל.

**החיבור המסוכן
שבין נשק קוטל
המונים,
לגורמים
פנאטיים מחייב
משטר בינלאומי
נמרץ בנוסח
"לוינתן עולמי" -
אוליגופול של
מעצמות**

בצד התייחסויות אלו, הוצגה תפיסה כי מכיוון שהסיכון הגדול ביותר לעולם מצוי בחיבור שבין נשק קוטל המונים לבין גורמים פנאטיים/מתאבדים - הרי שדרך ההתמודדות עמו מחייבת משטר בינלאומי נמרץ וקפדני, בנוסח "הלוינתן העולמי", על פי ספרו של הוגה הדעות תומס הובס משנת 1650.

המדובר בעקרונות הבאים

- משטר עולמי נחרץ, בו מושל מעין אוליגופול של מעצמות. בראשו תעמוד ארה"ב, ולצדה האיחוד האירופאי, רוסיה, סין, הודו, תוך שילוב מעגלי מדינות מרכזיות נוספות בעלות משקל עולמי, כמו ברזיל ואחרות.

**משטר עולמי
להסדר
סכסוכים
המהווים סכנה
לעולם**

- **משטר זה יכפה כללים שיש בהם כדי לרסן את ההתפתחות ואת הסכנות שבטרור פנאטי החמוש בנשק קוטל המונים.** בעשותו כך הוא יתעלם ממושגי "ריבונות", יפגע בחלק מזכויות הפרט, ויחולל שינויים בפעולות של האומות המאוחדות.
- **המשטר העולמי יפעל להסדר סכסוכים שיש בהם סכנה מקיפה,** כמו הודו-פקיסטאן והסכסוך המזרח תיכוני. כמו כן הוא יפעיל הגבלות חימוש חמורות על כל המדינות שאינן משתייכות לשלטון העולמי.
- **היו שקיבלו את המודל הצפוי הזה של משטר "הלוייתן הגדול"** (בהעדיפם אותו על פני מודל "מלחמת תרבויות" הצפוי לעולם), אך הטילו ספק ביכולת הקמתו, אלא אם כן יתחולל בעתיד אסון קולוסאלי.

**הגלובאליזציה
היא הגורם
המעצב של
המערכת
העולמית**

מוסכם על הכל כי מילת המפתח עתה ובעתיד היא "גלובאליזציה" - על שלל ממדיה התקשורתיים, טכנולוגיים, כלכליים, מדיניים, משפטיים וערכיים - כגורם המשפיע והמעצב המרכזי של המערכת העולמית ושל כל מדינה בתוכה.

השלכות על ישראל

אפיוני המערכה העולמית ויעדיה מוסיפים לישראל כוח ברמה האסטרטגית ומשנים את מאזן הכוחות האזורי לטובתה, במספר רכיבי יסוד:

**ישראל אינה
בודדה עוד
במערכה נגד
הטרור**

- **לחימה נגד הטרור.** על פי התפיסה כי אין טרור טוב וטרור רע; הגישה כי את הטרור - צריך לנצח; התגייסותה של ארה"ב למלחמה בטרור ועמה חלקים מהעולם - משפרים בצורה ניכרת את יכולותיה של ישראל להילחם בטרור.

- **התמודדות מול האיומים האסטרטגיים.** הצירוף הגרוע ביותר מבחינתה של ישראל הוא מדינה התומכת בטרור, בעלת יכולות לא קונבנציונאליות, שבכוונתה להשמיד את ישראל (איראן, עיראק, ואף סוריה). יש קושי גדול לישראל להתמודד לבדה עם צירוף שכזה. הבשורה לישראל במערכה העולמית היא שארה"ב מבינה את הסכנות האיומות הטמונות בחיבור שבין נשק השמדה המוני לטרור, והצורך לפעול נגדו. הזרקור העולמי מופנה למדינות כמו עיראק ואיראן, המציבות איום על העולם. ישראל אינה עוד לבדה. היא שותפה לחלק מבעיותיה האסטרטגיות של ארה"ב.

**ישראל כשותפה
לארה"ב
במערכה נגד
הטרור**

- **השותפות עם ארה"ב.** הניצחון הצבאי האמריקאי הסוחף באפגניסטאן, הנחישות האמריקאית ומשקלה הבינלאומי של ארה"ב - הביאו לנסיקת יוקרתה ומעמדה של ארה"ב, ובכך תרמו גם לשיפור מעמדה של ישראל, כאחת משותפותיה הדמוקרטיות הבסיסיות במערכה.

הגלובאליזציה מציבה בפני ישראל שורת אתגרים, כמו: איך משתלבים בה ובנורמות המשפטיות והערכיות שלה, גם בלי לפתור את הסכסוך עם הפלסטינים והעולם הערבי? איך משתלבים בה, ובו בזמן משמרים את ייחודנו, מול טשטוש ההבדלים בין ישויות לאומיות המאפיין את הגלובאליזציה? האם ישראל יכולה בכלל לחשוב ולפעול כיום במונחים של "עם לבדד ישכון"?

תפיסת "הלויתן הגדול" מעמידה בפני ישראל שאלות הרות גורל: כיצד להשתלב בגיבושו של משטר עולמי תקיף ונחרץ וגם לתרום לטיובו? איך ניתן, בו בזמן, להפיק ממנו תועלת ובמיוחד למנוע פגיעה במהותה וקיומה של המדינה.

אסטרטגיית המענה הישראלי האפשרי

הוצגה תפיסת מענה אסטרטגי למדיניות חוץ ישראלית, **שעקרונותיה הם:**

- **אין לישראל כל ברירה אלא להשתלב בגלובאליזציה ולזנוח לחלוטין את התפיסה "עם לבדד ישכון".** זאת כמובן, כאשר ישראל ממשיכה להיות יחידה מדינית, תרבותית וכלכלית נפרדת, המתפתחת באופן סוברני.
- ישראל צריכה להתאים עצמה למתח המתקיים בין שתי פרדיגמות: מחד, היא אינה יכולה להישען רק על הכוח תוך התעלמות מהגלובאליזציה של נורמות, ערכים ומשפט בינלאומי; מאידך, אין היא יכולה להישען רק על אמון בערכים הללו, מכיוון שסביבתה האסטרטגית מתעלמת מהם, או אינה נענשת על הפרתם.
- לישראל חייב להיות עניין בחיזוק המגמות הנורמטיביות הקשורות בסדר בינלאומי תקין ובהשתלבות בהן.
- ישראל צריכה להיות ערוכה לאפשרות שהגלובאליזציה של המאבק הנוכחי בטרור תתרגם עצמה בעתיד למאבק לפתרון סכסוכים אזוריים הנתפסים כביצות מולידות טרור.
- הסוגיה הפלסטינית צריכה להיתפס כאתגר אסטרטגי מהמעלה הראשונה. בהיעדר פתרון מדיני לסכסוך עם הפלסטינים, חיוני לישראל להיתפס כמדינה החותרת לשלום וככזאת הנשענת במדיניותה לא רק על "REAL POLITIK", אלא גם על ערכים מוסריים ("MORAL POLITIK"). רק כך תוכל הקהילה הבינלאומית להעניק לישראל לגיטימציה לשימוש בכוח בעתות משבר ורק כך יוכל להישמר מרחב התמרון המדיני של ישראל.

**משולבות
ישראל
בגלובאליזציה
ולא עוד "עם
לבדד ישכון"**

**בסוגיה
הפלסטינית -
אימוץ ערכים
מוסריים
בינלאומיים כדי
לזכות
בלגיטימציה
לשימוש בכוח**

על בסיס עקרונות אלו, **עיקרי היעדים וקווי המדיניות המומלצים**
האפשריים של ישראל הם:

קווי המדיניות
המומלצים
לישראל:
הידוק הקשר
עם ארה"ב
כצווי
אולטימטיבי

מול ארה"ב: הקשר עם ארה"ב (הממשל, דעת הקהל, הציבוריות והקהילה היהודית) הוא מענה אסטרטגי בעל חשיבות עליונה, ויש לראות את הקשר עמה כאולטימטיבי. כלומר, על ישראל להישמר מלפגוע בקשר זה עקב פעילויות מול מדינות אחרות. חשוב לישראל להיתפס כמי שמתמודדת ביחד עם העולם המערבי מול אתגר הטרור של האיסלאם הרדיקאלי וממלאת תפקיד משמעותי במאבק זה, חשוב לישראל להיתפס כנדבך המרכזי בעמידה מול איומים משותפים (איראן, עיראק).

הצטרפות
לאיחוד האירופי

מול האיחוד האירופי: ישראל צריכה לחתור, כיעד מדיני אסטרטגי בר-השגה, להצטרף לאיחוד האירופי. הסיכויים לכך יהיו סבירים יותר, ככל שיתקדם תהליך שלום אמין.

בהכללה, הצטרפות לאיחוד האירופי ולברית הגנה עם ארה"ב, או אף הצטרפות לנאט"ו, תוכל להיות גולת הכותרת למדיניות השלום ולכמיהתה ההיסטורית של ישראל להשתייך לגוש מדינות מובילות, ונתיב בדרך להשתלבותה בציביליזציה המערבית. השתלבות זו היא יעד חיוני.

העמקת הקשר
והשת"פ עם
המעצמות
העולות

מול מעצמות עולות: על ישראל לנהל מאמץ מתמשך להעמקת הקשרים ותחומי שיתוף הפעולה ארוכי הטווח עם המעצמות העולות החשובות כמו סין, הודו, תורכיה וגרמניה. הדבר חיוני גם לצורך ביזור התלות האסטרטגית בארה"ב ומבלי לפגוע ביחסים המיוחדים אתה, שיוסיפו להיות נדבך מרכזי במדיניות החוץ הישראלית.

פיתוח שת"פ
טכנולוגי כלכלי
כזרוע של
מדיניות החוץ

מול רוסיה: מתחייבת מדיניות לאומית כלפיה, כאשר יוזמות כלכליות עשויות לשמש מנופים למניעת זליגת ידע, או אספקת נב"ק לאיראן.

שת"פ
בפורומים רב-
צדדיים
גלובאליים
משולבות
ישראלית
בפיקוח על
השלום בעולם

הכלכלה והמידע: הכלכלה ושיתוף הפעולה הבינלאומי בעולם של סחר חופשי וגבולות פתוחים חייבים לשמש כלי עבודה מרכזי של מדיניות החוץ. לכן, חיוני לעצב דמות חדשה של דיפלומט ישראלי המודע לתהליכים כלכליים למשמעותה של מהפכת המידע, ולהיות העסקים צורך וחלק בלתי נפרד של מדיניות החוץ. נציגויות ישראל בעולם אמורות לשמש עמדות קדמיות של מומחים בתחומי הכלכלה, המדע והטכנולוגיה.

מסגרות מולטילטרליות: ישראל חייבת להיאבק על השתתפותה הפעילה בפורומים רב-צדדיים (לאיכות הסביבה, שימור אוצרות טבע, אנרגיה חליפית וכיוצא באלו) גם משום שהמולטילטרליזם הופך היום להשתקפות אמיתית של עולם גלובאלי. יתרונותיה של ישראל בתחומי

ידע ופיתוח, יקנו להשתתפותה בפורומים מולטילטרליים משמעות ייחודית.

נורמליזציה של מעמד בינלאומי: ישראל צריכה לשאוף – כביטוי אולטימטיבי להיותה חלק אינטגרלי מהסדר העולמי החדש – להפוך לשותף פעיל בתהליכי שלום, ופיקוח על השלום, באזורים שונים בעולם, כתברה שווה בגופים רב-לאומיים. באותה מידה היא צריכה לחתור לנורמליזציה מלאה של מעמדה הבינלאומי על-ידי הצטרפות לוועדות בינלאומיות, לוועדות או"ם, למועצת הביטחון, לכוחות שלום בינלאומיים ועוד.

נוכח סדר עולמי חדש אפשרי בדמות "הלוייתן הגדול" (עולם גלובאלי תחת משטר בינלאומי קפדני ותקיף של מספר מעצמות בראשות ארה"ב) מומלצים קווי הפעולה הבאים לישראל:

כניסה לברית הגנה עם ארה"ב

- לעשות מאמץ עליון על מנת להיכנס לברית הגנה עם ארה"ב.
- להתקרב לאותן מעצמות ולאותם גושים שיהוו מרכיב כוח במשטר הבינלאומי התקיף.
- למהר ולעשות מאמץ יתר על מנת להגיע להסדרים בינלאומיים.
- להתאים את אמצעי הביטחון שלה למשטר פיקוח קפדני ומחמיר של "הלוייתן הגדול".
- לתרום לתרבות העולם, את הערך היהודי של "תיקון עולם" בשורה של יוזמות.
- לשמור על ייחודה של ישראל ועל הדברים החשובים לה, במקביל להשתלבותה בסדר העולמי.
- להכיר טוב יותר את העולם, ולהיות מעורבת ומשולבת בפעילות בפרוייקטים בינלאומיים.

מול תמימות דעים בדבר חיוניות הקשר המיוחד עם ארה"ב, הצורך בתיאום אינטימי עמה, החשיבות היתרה בשימור ותחזוק "שעת הרצון" הנוכחית של האסטרטגיה האמריקאית המאפשרת לישראל לפעול נגד הטרור, והצורך שלא לשבש את יחסינו הנוכחיים עם האמריקאים בפעולות מתגרות ולא "חכמות" - הרי שבסוגיית ברית הגנה עם ארה"ב באו לידי ביטוי גישות שונות:

הסתייגויות מברית הגנה עם ארה"ב

- מול השאיפה לברית או לעשיית מאמץ מיוחד לכריתת ברית, הוצגה התנגדות נחרצת לכך, תוך קביעה שתהיה זאת שגיאה קרדינלית. הנימוקים: ישראל יכולה ממילא לקבל את רוב צרכיה על-ידי רמות שונות של שיתוף פעולה עם ארה"ב, למשל כ- "MAJOR NON NATO ALLIES", גם בלי ברית הגנה מלאה; מי שנלחם – זה אנחנו! ואנחנו נלחמים על עצם קיומנו ודמותנו ואת זאת חובה לשמר; ברית הגנה עלולה לחייב אותנו לשגר את חיילי

צה"ל למשימות קרב ברחבי העולם.

- ישנם הסוברים כי גם אם ישראל תציב את כריתת הברית כיעד, לא ניתן יהיה לממשה, אלא לאחר שיושלם תהליך השלום עם סוריה והפלסטינים ויקבעו גבולות הקבע.
- לעומתם יש הסוברים כי לאחר הסכמי שלום, ברית הגנה אינה חיונית עוד. לדעתם, ברית הגנה היא ברירת מחדל קריטית, כל עוד כאשר האיומים על ישראל נמשכים וכושר עמידתה הולך ונחלש.

סוגיה נוספת שבה הובעו דעות שונות הייתה סביב שאלת משולבותה של ישראל בגלובאליזציה ובתרבות המערב:

- נטען כי הברירה האמיתית העומדת בפני ישראל אינה בין התכנסות בנוסח "עם לבדד ישכון" לבין השתלבות בעולם הגלובאלי. זאת, מכיוון שהמאבק האמיתי של התנגשויות הציביליזציה הוא בין ארה"ב לבין אירופה, ועל ישראל להתייצב לצד האמריקאי. זו הבחירה הנכונה.
- הועלתה השאלה: האם השתלבותנו בציביליזציה המערבית לא תגרום לתחושת ניכור כלפי סביבתנו הטבעית, הערבית והאסלמית? למה לא לחזק את האוריינטציה כלפי העולם המוסלמי, בדגש על טורקיה, מדינות מרכז אסיה, ואף אינדונזיה? והתגובה: אין אנו צריכים להפנות את הגב לסביבתנו, אך זה נראה מופרך לחלוטין להניח שחברה יהודית הבנויה על זכות השיבה לארץ, הטוענת לחזקה דתית ותרבותית במקום שגם הערבים טוענים לו, יכולה בטווח הנראה לעין להשתלב בסביבה ערבית-אסלאמית.
- הודגש כי אסור לנו להוות חוד החנית של החזית נגד האיסלאם; האוריינטציה שלנו צריכה להיות לארה"ב ואירופה (בלא להיות יותר מדי בצד האמריקאי ובכך להזניח את אירופה), אבל עם "הים – תיכוניות", שאנו חלק ממנה.

ועלתה שאלה: מול אסטרטגיית המענה הישראלי, המשקפת גלובאליזציה של עיסוקי משרד החוץ הישראלי, האם יש למדינת ישראל את הכלים לביצוע עיסוקים חובקי עולם אלו? כיווני המחשבה שהועלו:

- אם בישראל כבר מומשה הקונספציה של ראש ממשלה המכהן גם כשר ביטחון, מדוע לא לממש הקונספציה של ראש ממשלה המכהן גם כשר חוץ?
- להקים מטה מתאם לכל הגופים בארץ המנהלים קשרי חוץ.
- לשלב במשרד החוץ גופים שלהם פריסה בין לאומית (קרן היסוד, הסוכנות היהודית)
- לפרוס מערך תרבותי עולמי, דוגמת משרד החוץ הצרפתי.

**הסתייגויות
מהתקרבות יתר
לאירופה**

**הכלים לביצוע
עיסוקים חובקי
עולם במסגרת
הגלובאליזציה**

- להקים COMMONWEALTH יהודי.
- לנקוט באו"מ עמדות בנושאי בינלאומיים, במקום להתמקד אך ורק בענייני ישראל.
- ללמד במערכת החינוך שלנו את הבעיות העולמיות.
- לבנות משרד חוץ חדש.

מעשית, בהיערכותה של המועצה לביטחון לאומי לגבי הקרוי "גלובאליזציה", בכוונתה לקיים בשנת 2002 הערכת מצב כוללת של כל הנושאים הנכללים במושג "ביטחון לאומי" - ביטחון, מדיניות, כלכלה, חברה וכיוצא בזה – בשיתוף משרדי הממשלה השונים.

מבט לעתיד הרחוק יותר

יש לצפות להתפתחויות קפיצתיות בזירה העולמית. העולם אינו יציב. גם לאחר שהטרור האסלאמי יימחק במלחמה טוטאלית, לא תשרה שלווה בעולם. במקום טרור אסלאמי יקום גורם מסוכן אחר, מסיבות הטבועות עמוק בדינמיקה של שינוי עולמי בעידן של טכנולוגיה קופצת. בסביבה קפיצתית, האתגר הראשון העומד בפני מדינת ישראל הוא עידוד חדשנות בממשל ובמחשבה המדינית.

**סביבה עולמית
עתידית
קפיצתית תחייב
חדשנות בממשל
הישראלי**

המערכה מול הטרור

הטרור כאיום גלובאלי חוצה גבולות

אם בעבר הלא רחוק, הטרור היווה מטרד, איום טקטי, נעדר השלכות אזוריות או גלובאליות, הרי שכיום, ובעיקר לאחר ה- 11 בספטמבר 2001, **מדובר באיום גלובאלי, חוצה גבולות, המעצב ברמה האסטרטגית את ההתפתחויות באזורנו ובעולם כולו.**

האפיון הטיפוסי של ארגון טרור - שהוא מתאמן במדינות החסות שלו ושם הוא גם ממקם את מפקדותיו; תאיו החשאיים וקבוצות התמיכה שלו פרוסים על פני יבשות ומערך הכספים שלו הוא רב-מדינתי.

הטרור המסוכן ביותר הוא זה המופעל בידי "מאמינים צרופים", פנאטיים, הרואים זכות וגם חובה לעצמם, להרוג אחרים וגם להקריב את חייהם למען קידום הערכים שלהם. הצירוף המסוכן ביותר לעולם הוא, שבידי פנאטים אלו יהיה נשק קוטל המונים, נשק גרעיני, שיופעל כאמצעי טרור.

הטרור המסוכן ביותר - כאשר נשק לא קונבנציונלי יופעל על-ידי גורמים פנאטים

המערכה מול הטרור הזו היא גלובאלית, וישראל מצויה בחזיתה של המערכה הזאת. שלושה רכיבים מייחדים אותה בעימות זה:

- הטרור מתנהל מזה עשרות בשנים בתוך ביתנו פנימה.
- הטרור נסמך בעיני הערבים על הדה- לגיטימציה לעצם קיומה של ישראל.
- קיימת זיקת גומלין הדוקה בהתמודדות של ישראל בטרור, לבין התמודדותה מול איומים אחרים בתחום הקונבנציונלי והלא קונבנציונלי.

שאלת המפתח היא: האם ניתן להרתיע ארגוני טרור, ובכלל זה ארגונים המונעים מאידיאולוגיה דתית קיצונית? האתגר כאן הוא עצום. ליבת הבעיה היא שהטרור מופעל על-ידי חברות נחשלות ואוטוריטריות, כנגד חברות דמוקרטיות, פתוחות ומודרניות, ומנסה לכפות עליהן, באורח מניפולטיבי, את "כללי המשחק" שלהן. החברות הדמוקרטיות נרתעות מלממש הרתעה כנגד חברות המפעילות הטרור, בשל שורת קשיים ומגבלות, חלקן תודעתי:

- הסכנה שבטרור אינה נתפסת כמיידית ומאיימת על אורח החיים שלהן עצמן.
- תחושת האשמה כי החברות הדמוקרטיות הן האשמות בכישלונות ובמצוקות של החברות הנחשלות (בגלל הגלובאליזציה, "החטא הקולוניאליסטי", או "הכיבוש").
- ההנחה, ברובה פרי דמיון ובחלקה בעלת גרעין אמת מוצק, כי לחברות הנחשלות יש כושר ספיגה בלתי רגיל, בעוד שלחברה הדמוקרטית המתקדמת יש כושר ספיגה נמוך. התוצאה של הנחות אלו היא שהחברה הדמוקרטית נרתעת ממאבק, כדי לא לגרום

חברות דמוקרטיות נרתעות מלממש הרתעה כנגד טרור

סבל לעמה היא ולאוכלוסיה האזרחית של יריבתה. האליטה של החברה היריבה מפנה את הטרור דווקא נגד האוכלוסיה האזרחית של המדינה הדמוקרטית, ובו בזמן נכונה לספוג פגיעה באוכלוסייתה האזרחית היא, ואף לתמרן כך, שהפגיעות הללו תהיינה קשות.

- קיימת הנחה כי הטרור, המופעל על-ידי "לוחמי חופש" למיניהם, סופו לנצח, כאילו שמדובר בגזירת גורל שיש להסתגל אליה.
- המגבלות המוטלות, בעיקר בעשורים האחרונים, על-ידי מערכת נורמות בינלאומיות מרחיבות ומחמירות את האסור במאבקים כוחניים. נורמות אלו מגבילות באופן גורף רבים מן האמצעים שבלעדיהם אי אפשר להתמודד ביעילות עם טרור.

לשורת קשיים אלו, המרתיעים את הגורם הדמוקרטי מלפעול כנגד הטרור, מתווסף קושי נוסף, שהוא בבחינת פרדוקס: אם הצלחנו לסכל טרור, הרי שבכך רק הגברנו את המוטיבציה של גורמי הטרור דווקא להמשיך בטרור על מנת להצליח. כלומר, ההרתעה לא הצליחה! ומנגד, דווקא אם הסיכול נכשל, ופעולות הטרור הצליחו, נוצר מצב שבו יש לגיטימציה לפעול בחוזקה נגד גורמי הטרור על מנת להרתיעם!

המענה האסטרטגי האפשרי

הרתעה יעילה כנגד טרור היא קשה, מורכבת, מתסכלת ומחייבת סבלנות, וזאת בשל 3 טעמים:

- אין בעימות עם הטרור משום הכרעה ברורה;
- מאזן הכוחות בעימות זה כולל מרכיבים שאינם ניתנים לכימות;
- קשה לחזות את השפעות מהלכי העימות על תודעתן של החברות הנתונות במאבק, מה עוד שבסופו של דבר המלחמה והניצחון בטרור הם תודעתיים.

על רקע כל האמור לעיל, **המענה האפשרי של הרתעת הטרור, והניצחון עליו, מצוי בתחומים העיקריים הבאים (בצד מאמצי הסיכול):**

- שלילת ההישג הרצוי ליוזמי העימות.
- עיצוב אמצעי ענישה המתאימים לרגישותה של החברה יוזמת העימות.
- השגת לגיטימיות בינלאומית רחבה למאבק בטרור.
- שמירת הלכידות החברתית וכושר העמידה שלנו.
- העברת מסר מדיני – נכונות לחידוש דיון מדיני כתנאי להפסקת הטרור.
- מאמץ משפטי בינלאומי למאבק בטרור.

**הפרדוקס:
הצלחה בסיכול
טרור מעודדת
את גורמי
הטרור לחדשו**

**הרתעת טרור
אפשרית על-
ידי:
שלילת
הישגים,
ענישה,
לגיטימיות
בינ"ל למאבק,
לכידות
חברתית,
מסר מדיני,
מאמץ משפטי
בינ"ל**

שליחת הישג:
שכנוע היריב כי
הישגיו
המדיניים רק
יפחתו אם
יפעיל טרור

שליחת הישג: המפתח להצלחת המאבק כולו הוא שליחת הישג המדיני המיוחל מן הגורם שיזם את העימות. כלומר, היריב חייב להבין כי הישגיו המדיניים בסופו של העימות האלים יהיו פחותים מאלו שיכול היה להשיג אילו לא פרץ העימות האלים. הרעיון האסטרטגי העומד מאחוריו הוא זה: כושר העמידה של החברה מפעילת הטרור מורכב ממאפיינים הקשורים לחברה עצמה, מאמצעי הכפייה של שליטיה ומתחושת הציבור הרחב כי יש טעם לסבול ולהקריב לאורך זמן על מנת להשיג את היעדים הקולקטיביים. ואולם, כאשר מרכיב אחרון זה נפגע, ולציבור מתברר כי הסבל החמור והמתמשך אינו מביא מזור, היה מיותר ולמאבק אין תכלית וסיכוי, יקשה לקיים לאורך זמן את כושר העמידה בדרך של כפייה בלבד.

סיכול היעדים המדיניים של היריב דרוש במיוחד על מנת להיאבק במיתוס לפיו סופו של הטרור לנצח את החברה הדמוקרטית; על מנת לשכנע את החברה הדמוקרטית בכושר עמידתה, ועל מנת להנחיל לחברה היריבה את ההכרה כי בסופו של דבר לא יהיה לה הישג מדיני שכן החברה הדמוקרטית החזקה עתידה לנצח.

ענישה -
פגיעה פיזית
באחראים,
ברכושם
ובכבודם

אמצעי ענישה: אמצעי הענישה צריכים להתמקד ב- 3 תחומים המשפיעים ישירות על מנהיגי הטרור ועל עושי דברם. **מדובר בפגיעה מכוונת, שיטתית ומתמשכת בגופם, רכושם וכבודם של הגורמים המשפיעים ישירות על מקבלי ההחלטות.**

- **פגיעה בגופם של האחראים.** מדובר בהרתעה מצטברת לאורך זמן, כאשר ברור לאלו המפעילים את הטרור בכל הרמות כי לא ייפגעו רק אלה שהיו מוכנים להקריב את חייהם או לסכנם, אלא יפגע גם כל מי שהיה מעורב בטרור בדרך זו או אחרת. **יודגש כי אין מדובר בפגיעה פיזית באישים הבולטים ביותר בצמרת הפוליטית ממש, משום שהנזקים המדיניים שבכך יעלו על כל רווח אפשרי מעצם הפגיעה.**
- **פגיעה ברכושם של האחראים.** המדובר בשני רבדים. האחד: הרכוש הרב שהאחראים לטרור צוברים לעצמם, תוך התעלמות ממצוקות החברה שלהם. השני: המימון של פעילות הטרור, הישירה והעקיפה, ובכלל זה "ארגוני הצדקה" המגוונים.
- **פגיעה בכבודם של האחראים.** המדובר גם בקרובים להם ובאלו המשפיעים על שיקוליהם. אמצעי עיקרי לכך הוא חשיפה פומבית של דבר שחיתותם בפני בני עמם, או האיום בחשיפה. אמצעים אחרים קשורים באיתור הנכסים היקרים ביותר לחברה שמתוכה בא המפגע. למשל, ההרתעה תמומש אם משלחי המפגע, או הוא עצמו, יידעו כי הצלחת הפעילות האלימה תביא בוודאות להרס בית משפחתו ולגירושה מאדמתה, בהנחה שאלו הם דברים יקרים ומקודשים לחברה שלהם.

המפתח להפעלתם היעילה של שלושת אמצעים אלו מצוי בשלושה דברים: הראשון, הפנמת ההכרה כי המאבק בטרור אינו מתמקד דווקא בטרוריסטים ובמבצעים עצמם אלא בטרור כשיטה מדינית; השני, הפנמת ההכרה כי מדובר בתהליך מצטבר, שפירותיו מבשילים לאט, ולא באמצעי המפסיק באחת את העימות; השלישי, הצלחת המערכה כולה תלויה במידה מכרעת ביכולתה של מנהיגות החברה הדמוקרטית המנהלת את המאבק לשכנע את הציבור שלה בחיוניותו של המאבק, בלגיטימיות שלו ובסיכויי הצלחתו. זהו אתגר קשה ביותר למנהיגות של חברה דמוקרטית, הנדרשת שלא להבטיח הישגים דרמטיים ומיידיים, אלא להפך.

השגת לגיטימיות בינלאומית רחבה למאבק בטרור

לגיטימיות בינלאומית רחבה: יש לה חשיבות רבה להרתעה. התנגדות בינלאומית למהלכיה של ישראל נגד הטרור, או חוסר תמיכה בהם, יעודדו את הצד האחר להמשיך במאבק, וגם יביאו לויכוח פנימי חריף ויחלישו את יכולת ההרתעה של ישראל. בימים אלו, מאז הכרזת המלחמה הנחרצת של ארה"ב בטרור לאחר ה-11 בספטמבר, נהנית ישראל ממרחב לגיטימיות שתתקשה להשיג נוח ממנו, ומה שמצווה עליה הוא לשמרו ולהבטיח המשכיותו.

חוסן חברתי לאומי כרכיב חיוני להרתעה

לכידות חברתית וכושר עמידה: זהו רכיב חיוני להרתעה המגלם בתוכו לא רק את הכוחות הגנוזים בחברה דמוקרטית, אלא גם את העובדה שהחברה הפנימה בקרבה את חיוניות המאבק והלגיטימיות שלו.

מסר מדיני: חלק מההרתעה האפקטיבית הוא המסר לצד השני שאם יפסיק את הטרור, כשיטה מדינית, ישראל תחזור לדיון המדיני על מנת לחפש פתרון מדיני.

חשיבות כלי המשפט הבינלאומי: יש חשיבות מעשית רבה להשקעת מאמץ בתחום המשפט הבינלאומי. המדובר בעיקר בחקירות משפטיות, נפרדות או משותפות, עם האמריקאים למשל, המביאות להסגרות של מחבלים וללחצים על המדינות המאכלסות גורמי טרור.

הרתעת מתאבד אפשרית אם ניתן לאיים על היקר לו מכל

מה עושים מול מתאבדים? קיימת תמימות דעים כי קשה ביותר להרתיעם. ההרתעה עשויה להיות מושגת אם נדע בוודאות: מה באמת איכפת ויקר למתאבד ואז לאיים עליו כי אם יתקוף, יפסיד את הדברים היקרים לו. עד אז, האופציות ההרתעיות הזמינות כלפי מתאבדים, וכלפי ארגון טרור חוצה גבולות, הן:

- סיכול, כמרכיב חשוב בהרתעת הטרור.
- ענישה, אם על-ידי חיסול מנהיגי טרור, או ענישה מאסיבית (כפי שארה"ב עשתה ועושה באפגניסטאן, גם על מנת להרתיע אחרים).

- פעילות בין לאומית נרחבת, קודם כל בהפעלת סנקציות ולחצים מדיניים שונים על המדינות נותנות החסות לטרור. הנחת היסוד היא כי מערכת טרור, המיועדת לפעול לטווח ארוך, להבדיל מטרור ספוראדי, חייבת שתהיה לה מדינת חסות.

לעניין זה של מדינת חסות הוצג מקרה סוריה ותמיכתה בחזבאללה כדוגמה להעתקת ההרתעה מארגון טרור למדינת חסות. מאז נסיגת צה"ל מלבנון, ההרתעה הישראלית, בהצהרות ובמעשים, אינה מכוונת נגד חזבאללה, אלא נגד סוריה, וזאת, באמצעות האיום והשימוש בכוח קונבנציונלי עדיף בדמותו של חיל האוויר.

בהקשר זה הועלתה **חשיבות השימוש בתקשורת** להעברת מסרי הרתעה למדינות נותנות חסות, כמו גם לארגוני טרור, ולא להסתפק רק במסרים המועברים על-ידי מנהיגים או באמצעות צינורות דיפלומטיים.

ובאשר למנהיגי טרור, שאינם חושבים במונחים פוליטיים, אלא במונחים היסטוריים, משיחיים, כדוגמת בן – לאדן?

כמעט שלא ניתן להרתיעם. וכאשר מנהיג מזוהה ככזה, צריך לנטרלו כמה שיותר מהר. הכישלון האמריקאי אינו בהרתעת בן- לאדן, אלא בהרתעת הטאליבאן. ומכיוון שהאמריקאים כשלו בהרתעתם, הם נאלצו להכות חזק, על מנת שבעתיד איש לא יעלה בדעתו להפוך ל"טאליבאן".

במה שנוגע לדילמה העקרונית של פגיעה באוכלוסיה אזרחית של היריב, תוך כדי המאבק בטרור, עלו שתי גישות:

- האחת, מחמירה, המעמידה שני קריטריונים מרכזיים לבחינה: **קריטריון מוסרי וקריטריון אופרטיבי**. על פי הקריטריון המוסרי, "הקם להורגך השכם להורגו" רק במידה שהריגתו תציל נפשות ואזרחים רבים. ואם ניתן לעצרו, במקום להרוג – עדיף. ובהקשר זה, לא ניתן להרוג אידיאולוגיות על-ידי חיסול מנהיגים. על פי הקריטריון האופרטיבי, מה שקובע היא מידת הנקודתיות של הפעולה: האם נפגעו אזרחים בנוסף למחבל שכלפיו כוונה הפעולה? האם לא הופעל כוח יתר שגרם להרג חפים מפשע.

- השנייה שמה את הדגש על ההרתעה. היא קובעת שענישת הגורמים יוזמי העימות, או הרתעתם מפני שימוש רצוף ומתמשך באמצעי טרור אינה יעילה, אם אין במקביל נכונות להשעות חלק מן המגבלות שהדמוקרטיה הטילו על עצמן בתגובה לפעילות הטרור. במסגרת זו מתקבלת על הדעת גם פגיעה ואף הרג שלא במתכוון של אזרחים חפים מפשע, בתנאי שמדובר בהיקף מוגבל ובתנאי שברור כי נפגעו בטעות במהלך פעולה לגיטימית שנועדה לפגוע במחוללי הטרור.

**הרתעת מדינות
נותנות חסות
לטרור על ידי
איום ושימוש
בכוח**

**דילמת הפגיעה
באזרחים:
אמת- מידה
מוסרית מול
הרתעה
והשעיית
מגבלות**

שאלות פתוחות

האם וכיצד ניתן להרתיע גורם טרור המחזיק בנשק גרעיני, או כל נשק אחר קוטל המונים?

ישראל במערכה

כללי

המערכה המרכזית של ישראל מזה למעלה משנה מצויה בעימות מול הפלסטינים. פרק זה יחולק ל-4 רכיבים:

- מהותו של העימות ומאפייניו, בדגש על הממד הצבאי.
- המערכה התקשורתית/ הסברתית.
- המערכה המדינית, בדגש על הפתרונות המדיניים המוצעים לעימות.
- האיומים והסיכונים ברמה האסטרטגית מולם ניצבת ישראל, במקביל לעימות עם הפלסטינים.

מהות ומאפיינים

לפנינו מערכה רב ממדית: היא גם מערכה צבאית, הסברתית, תקשורתית, פסיכולוגית, כלכלית ומדינית כאחת. היא שונה מכל קודמותיה בעבר, בכך, שהמשקל העיקרי בה הוא לטרור, והיא מתנהלת בתוך ביתנו, פנימה.

מערכה זו נכפתה עלינו כתוצאה מבחירה אסטרטגית של הפלסטינים לנקוט באלימות על מנת להשיג את מלוא יעדיהם האסטרטגיים. בבסיסה של אסטרטגיה זו עומד הרציונאל הפלסטיני כי הטרור משתלם, הוא יביא לשינוי עמדות אצל ישראל, החלש סופו לנצח את החזק, כושר עמידתם חזק והזמן פועל לטובתם.

היעד החשוב ביותר שהציבו לעצמם הפלסטינים הוא לשבור את כוח העמידה של החברה הישראלית, לזעזע את הביטחון ותחושת הביטחון בקרב האוכלוסיה הישראלית, לשדר לה כי לפלסטינים יש כוח עמידה – ובכך להביא ללחץ ציבורי על ממשלת ישראל שתיכנע לדרישות המדיניות הפלסטיניות.

**המערכה מול
הפלסטינים
היא רב-ממדית
ולא רק צבאית**

**הרציונל
הפלסטיני הוא
כי הטרור
משתלם**

**היעד
הפלסטיני-
שבירת כוח
העמידה של
החברה
הישראלית**

מה- 11 בספטמבר 2001 פתחו הפלסטינים במערכה אלימה המותאמת למציאות החדשה: מחד, הצטרפות לגל גינוי הטרור של בן- לאדן, ומנגד קיום האלימות ברמה משתנה. עיקרה של מערכה זו מצד הפלסטינים התנהלה על התודעה הבינלאומית: בעיניהם מאבק, הוא לגיטימי, זהו "טרור טוב", בעוד שמעשי ישראל וזכותה כביכול להגנה עצמית אינם לגיטימיים. בחודש נובמבר 2001 גלשה האלימות הפלסטינית לפיגועי טרור חסרי תקדים, שתוצאותיהם המדיניות היו דה- לגיטימיזציה של ערפאת ושיא של לגיטימציה לתגובות ויוזמות ישראליות.

לאחר 15 חודשי עימות- סדקים בצד הפלסטיני

לאחר 15 חודשי עימות ניכרים סדקים בצד הפלסטיני, ובכלל זה בצמרת, אך ערפאת טרם קיבל החלטה אסטרטגית הזונחת לחלוטין את דרך הטרור והאלימות.

כיצד צה"ל ומערכת הביטחון תפסו ותופסים את המערכה הזאת?

- מדובר בעימות גורלי והיסטורי שלתוצאותיו תהיינה השלכות קריטיות על ביטחונה של ישראל. זהו עימות הקורא תגר על האמונה ויכולת העמידה, הביטחון העצמי, זכות הקיום וצדקת המעשה והדרך של מדינת ישראל.
- ככל הנראה, בטווח זמן הנראה לעין, הפלסטינים לא יוותרו על יעדיהם האסטרטגיים (מדינה בגבולות 67, שבירתה ירושלים וזכות השיבה).
- זהו עימות מוגבל עם פוטנציאל להוביל להידרדרות אזורית. יש לעשות כל מאמץ על מנת למנוע הסלמה וכן למנוע את בינאום הסכסוך, שהם מיעדי העימות של הפלסטינים.
- זהו עימות ממושך שהניצחון בו הוא בנקודות ולא ב"נוק- אאוט" ויש לנצח בכל ממדיו.
- הפלסטינים ימשיכו בעתיד לחיות לצדנו ויש על כן חשיבות יתרה לדאוג למארג חייה התקין של האוכלוסיה הפלסטינית שאינה מעורבת בעימות. מניעת סבל מהאוכלוסיה הפלסטינית צריכה להוות תמרון בשיקולי הפעולה של צה"ל.

התכלית האסטרטגית של צה"ל - הענקת ביטחון לאוכלוסיה ומניעת הישג פלסטיני

לאור עקרונות התפיסה הזאת, התכלית האסטרטגית של צה"ל בלחימה, כפי שנקבעה על-ידי הדרג המדיני, היא בראש ובראשונה לעשות כל שניתן על מנת להעניק ביטחון לאוכלוסיה שלנו, ולמנוע מהצד הפלסטיני לקדם את יעדיו ולכפות על מדינת ישראל שינוי המציאות באמצעות טרור ואלימות. כדי לנצח במאבק ארוך, יש למזער עד כמה שניתן את הטעויות, להפחית את מספר הנפגעים ולעמוד איתן ברמה המוסרית והערכית. המאבק נמדד בכל מפגש ובכל יום, ומכאן נגזרת החובה לנצח בכל מפגש טקטי. כל יום שחולף, בלי שהפלסטינים ישיגו את יעדם האסטרטגי, הוא בבחינת ניצחון למדינת ישראל.

מדיניות הפעלת הכוח למימוש תכלית זו, מתבססת על העקרונות הבאים:

- הפעלת כוחו של צה"ל במידה ובהקשר, בלא להיסחף "למחוזות לא רצויים".
- בחינת כל פעולה צבאית על בסיס ערכיות מול סיכון. בכל עת שהסיכון – לחיילי צה"ל ולאוכלוסיה הפלסטינית החפה מפשע גובר על הערכיות של הפעולה, הפעולה לא תבוצע, ולהפך.
- סיכול ממוקד, כלומר פגיעה במפגעים עצמם ובשולחיהם, בהתבסס על מודיעין מדויק. הדבר נועד ליצור חיץ ברור בין אלה הנושאים באחריות ישירה לרצח אזרחים ישראלים חפים מפשע ולהרג חיילים, לבין האוכלוסיה הפלסטינית החפה מפשע. פעולות כאלו אינן משמידות את הטרור, אבל הן פוגעות בגרעין הקשה של הטרור, וגורמות לחוסר ביטחון אצל המפגעים ושולחיהם. הן אולי לא מונעות פיגועים, אך הן הקטינו בצורה ניכרת ביותר את כמות הפיגועים.
- מניעת יציאה של מפגעים מערים מרכזיות שבשטח A, על-ידי כתרים וסגרים; כניסה מוגבלת לשטח A על מנת לעצור מפגעים, שולחיהם ומפקדיהם. במהלך הפעילות הזו נעצרו כ- 1500 מחבלים וסייענים, כמה מאות מהם בשטח A. הכניסה לשטחי A היא רק לצורך ביצוע המשימה, בלא שום כוונה, עתה וגם בעתיד, לכבוש ערים פלסטיניות ולשלוט על אוכלוסיה אזרחית.
- מניעת גיוס מילואים בהיקפים גדולים והטלת עיקר העומס על המערך הסדיר של צה"ל. כוחות היבשה נושאים בנטל העיקרי, אבל גם חיל האוויר הוכיח את יכולתו ונחיצותו בצורת הלחימה של העימות המוגבל. יכולת הנשק המדויק מאפשרת הפעלת המטוסים בביטחון מבצעי, ערכי ומוסרי כאחד.

במערכה זו הפלסטינים הופתעו מצירופם של שני דברים מרכזיים: **כושר העמידה של החברה הישראלית, ואיתנות צה"ל וכל מערכת הביטחון בהתמודדות**. כושר העמידה של החברה הישראלית זכה להכרה אימפרסיוניסטית של רבים מהדוברים ולדברי שבת, ואף עוגן בממצאי סקר מנובמבר 2001, (הסקר השלישי במספר מאז אוקטובר 2000, שנערך על-ידי המרכז לחקר הביטחון הלאומי באוניברסיטת חיפה), הממחיש את חוסנה הלאומי של החברה הישראלית, את היותה סתגלנית, בלתי נכנעת בקלות לאיומים, ובעלת יכולת ספיגה והחלמה מאירועים קשים. החברה הישראלית מצויה אומנם ברמת חרדה גוברת לביטחונה הלאומי והאישי מול אירועי העימות, אך בו בזמן וחרף שסעיה הרבים, היא מתלכדת בימים כאלה סביב ערכים לאומיים, כמו גם סביב מוסדותיה הביטחוניים.

הפעלת כוחות צה"ל במידה ובהקשר, על בסיס ערכיות מול סיכון

הסיכול הממוקד נועד ליצור חיץ בין המעורבים בטרור לבין האוכלוסיה הפלסטינית החפה מפשע

כתרים וסגרים בערים הפלסטיניות המרכזיות

הצבא הסדיר נושא בעיקר נטל הלחימה

לחברה הישראלית חוסן לאומי ויכולת ספיגה והחלמה מאירועים קשים

נושא הניצחון במערכה זכה למספר התייחסויות מגוונות נוספות:

- הניצחון הוא הכרחי, אך הוא לא יהיה ניצחון על הרצון הפלסטיני לעצמאות. אילו המאבק הפלסטיני היה עממי באמת, הוא היה מתנהל בדרכים אחרות בשילוב עם האוכלוסיה האזרחית ואזי היה זוכה לתמיכה נרחבת, שהייתה מבודדת את ישראל, מפוררת את לכידותה החברתית הלאומית, ומחייבת אותה למעשים מרחיקי לכת בזירה המדינית.
- לא ניתן להרוג אידיאולוגיות על-ידי חיסול מנהיגים.
- את "האינתיפאדה" יש לנצח בכוח, בעיקר משום שמדובר בהרתעה ובמיוחד לאור כישלון ההרתעה בלבנון. נכון עושה צה"ל כשהוא מפעיל מטוסי אפ-15 ואפ-16. המשמעות העיקרית שבכך אינה רק "פגיעה בעוד שני מחבלים", אלא בין היתר, לשדר גם לסוריה ולכל העולם הערבי מה נהיה מוכנים לעשות אם יתנכלו לנו. במאבק המתנהל היום מול הפלסטינים יש חשיבות עצומה לעניין ההרתעה הישראלית, ההולכת ומשתקמת. אנחנו מנצחים, ואחרי הניצחון נוכל לדבר על פתרונות מדיניים.
- הניצחון הצבאי הוא כורח, שתכליתו להביא לצמצום דרסטי של הטרור. אין זה אומר שהוא יביא בהכרח לפתרון הסכסוך. ישנם מקרים רבים בהם הצליחו לעקר טרור מסכסוכים, אך הסכסוכים עצמם נמשכים. למשל, מקרה תורכיה וסוריה. האם תקום בעקבות הניצחון הנהגה פלסטינית חליפית, שתהיה מוכנה להעביר את הציבור הפלסטיני לפסים של התפייסות והשלמה?

**הניצחון הצבאי
הוא כורח
שתכליתו
לצמצם דרסטי
את הטרור**

המערכה התקשורתית - הסברתית

כללי

חשיבותה, השפעתה ומרכזיותה של התקשורת במאה ה-21 היא עצומה. אין כל ספק שהיא מהווה כיום גורם המשפיע על החוסן הלאומי ומעצבו.

במערכה מול הפלסטינים, שבמוקדה התמודדות תודעתית, יש לממד התקשורת-הסברתי חשיבות קרדינלית, והיא מהווה מערכה לכשעצמה, המכתיבה לא מעט מפעולות צה"ל. תמונת המצב היא זאת:

- **בדעת הקהל בעולם** המצב ההסברתי-תדמיתי של ישראל הוא גרוע. סיבותיו רבות: אין קול הסברתי אחד; ההסברה הישראלית אינה נמצאת ב"שטח" של מעצבי דעת הקהל; היא אינה מצויה בעולם הנוצרי האוהד את ישראל, בחוגים האקדמאיים, בארגוני זכויות אדם וכיוצא באלה; התקשורת נוטה להבליט את סבל החלש והיא, ככלל, נוטה לבטא את מערכת הערכים הרשמית של

**התקשורת
משפיעה על
החוסן הלאומי
ומעצבת אותו**

**כשלי ההסברה
הישראלית
בחו"ל
טמונים
בהסברה עצמה
ובגורמים, שאין
לה שליטה
עליהם**

החברה שאותה היא משרתת. גורם זה, בצירוף העובדה שהתקשורת נוטה מטבעה להבליט אסונות, סבל ופגיעה במוסר המקובל – גרם לכך שמצבה של ישראל בתקשורת נחות לעומת הפלסטינים, עד כדי הטלת ספק בעצם הלגיטימיות של ישראל. סיבה נוספת היא ערב הסעודית, השולטת במספר תאגידי תקשורת בינלאומיים משפיעים, כמו ה- CNN, רויטרס ו- UPI.

- **בישראל גופה** אין תמימות דעים, בודאי לא בקרב אנשי התקשורת באשר לשאלה האם נדרשת אחריות לאומית מהתקשורת במצבי חירום, כמו במערכה הנוכחית מול הפלסטינים.

אתגרים ודילמות

ישנן דילמות וקונפליקטים בין תקשורת לבין חוסן לאומי, שעמם יש להתמודד:

- חופש ביטוי וחופש עיתונות, מול הצורך להגבילם בשל אינטרסים שונים. האם חופש הביטוי הוא ערך אולטימטיבי, או שיש להגבילו בצורות שונות בעתות חירום?
- ביקורת על הממשל, כאחד מתפקידי התקשורת, מול הצורך לחזק את הממשל ולהגן על קיומו בזמן חירום (בנוסח: "שקט! יורים").
- התקשורת כישות עסקית-מסחרית, מול התקשורת כנכס ציבורי. השאלות הן: האם התקשורת היא עסק ככל עסק, או שגם בהיותה בבעלות פרטית מדובר עדיין בנכס ציבורי? או שמא יש לראות בה ישות "דואלית"? לאור העובדה שאנו בעידן בו תאגידי בינלאומיים רוכשים ארגוני תקשורת ארציים – למי מחויבים הארגונים האלו נאמנות? לבעלים הבינלאומיים, או למדינה שבה הם פועלים?
- העיתונאי כאזרח החייב בנאמנות למדינה, מול העיתונאי כמקצוען. האם מקצוענותו של העיתונאי קודמת לחובותיו האזרחיות, גם אם היא עלולה לסכן ביטחון ולפגוע בחוסן הלאומי? האם בעידן שבו אין יותר לאיש מונופול על המידע, רשאי העיתונאי לשבור את הכללים והנורמות ולחשוף סודות מדינה?
- התקשורת "ככלי" הניתן לגיוס הסברתי-תעמולתי, מול חסינות התקשורת מניצול כזה. האם במלחמה ובמצבי חירום ניתן לרתום את התקשורת למאמץ הסברתי בשירות המאבק באויב?

ברור הוא שהציבור בארץ מודע לקשר שבין תקשורת וחוסן לאומי, ורובו הגדול מעוניין במצב חירום לאומי כי:

- התקשורת תציג עמדה אוהדת למאבקנו, בצד הצגת דיווחי אמת.
- תוטל על התקשורת צנזורה ביטחונית.

**הדילמה-
האם להגביל
את חופש
הביטוי בעתות
חירום**

**התקשורת
כגורם בלתי
תלוי בממשל**

**הדילמה-
"תקשורת
לאומית" או
"תקשורת
מקצועית"**

- שיקולים ציבוריים וטובת הכלל והמדינה ינחו את התקשורת.
- העיתונאים יטילו על עצמם מגבלות ויכתבו מתוך התחשבות באינטרס הלאומי.

הסתיים עידן המונופול הממשלתי על המידע.

בעיה נוספת היא פרדוקס התקשורת והדמוקרטיה. אנו עדים כיום למונופוליזציה של חופש הדיבור בשני אופנים. האחד הוא שבעלי הגישה לתקשורת, המתבטאים בה, הם קבוצה מצומצמת מאוד. השני הוא ריכוז הבעלויות בתקשורת ותלותה בכסף גדול. אלו, בצירוף העובדה שהתקשורת היא הגורם הנתון פחות מכל לביקורת ואיזון עוצמה, גורמים לדה-סטביליזציה של המערכת הדמוקרטית!

על הממשל להציג עמדותיו בצורה משכנעת ואמינה ולהיות מסוגל להזים מהר מידע מזיק

האתגר הגדול העומד בפני ממשל מדינות הוא כיצד להתמודד עם כללי המשחק החדשים שנוצרו בתחום התקשורת, לאור שתי עובדות יסוד:

- הסתיים עידן המונופול, רב השנים של הממשל על המידע;
- המידע זורם עכשיו לכל אחד ואחד, ההופך למנהל המידע של עצמו.

כך למשל, בתחום הביטחוני, גורמי הביטחון אינם מסוגלים כיום להתמודד עם מבול המידע והפרשנויות המציף את ערוצי התקשורת, אם כי יש ביכולתם לבנות את אמינותו; כך למשל, גורמי הביטחון אינם מסוגלים לספק לתקשורת מידע חדש, אמין ורלוונטי בקצב הדרוש לתקשורת; אך עליהם להיות מסוגלים להציג עמדותיהם וגרסאותיהם בצורה משכנעת ואמינה ועליהם להיות מסוגלים להזים במהירות מידע מזיק וחסר בסיס עובדתי.

מענה אפשרי - חוץ ופנים

הסברת - חוץ

צריך לפתח **אסטרטגיית שיווק** להסברה הישראלית, על מנת לזכות בדעת קהל אוהדת יותר. אסטרטגיה זאת תורכב מ-4 בסיסים:

- **קהל היעד:** ראשית צריך לבחור את **המדינות** אליהן תשווק ההסברה. כמובן ארה"ב, סין, הודו, יפן, רוסיה, ואפילו הגוש האסלאמי הענק. לעניין זה, הומלץ להקים אגרופי הסברה משימתיים מול **אוכלוסיות יעד נבחרות ולא מול מדינות**. לאחר מכן יש לאתר בכל מדינה את הגורמים השונים שאליהם תשווק ההסברה, להכיר אותם, להבין אותם ואת השינויים החלים בקרבם.

- **הגדרת העמדות המשוקות:** מטרתה לענות על השאלה הבסיסית שקהל היעד עשוי לשאול: מדוע צריכים אנו "לקנות" את ההסברה שלכם? כאן צריך "למכור" את החזון שלנו ואת הערכים שלנו, לאור הבנת צרכי קהל היעד.

- **קומוניקציה אפקטיבית:** המסר צריך להיות אחיד, אמין, לוגי

יש לפתח אסטרטגיית שיווק להסברה הישראלית

ונוגע ללב; אלו שמעבירים אותו צריכים להיות אמינים בעיני קהל היעד שלהם. כל שיווק האינפורמציה צריך להיעשות בזמן, ולא כעבור ימים או שבועות.

- **בסיס ידע - מאגר מידע:** על קהל היעד, שינויים החלים בקרבו וכיוצא באלו.

מה הם תכני המסר? מה הן העמדות המשווקות?

קודם כל, יש להדגיש את הצדק שלנו. מה שקרה ב- 20 השנים האחרונות הוא שאנחנו התחלנו להצדיק את הפרגמטיות, ואלו הערבים חוזרים בכל פעם על הצדק שלהם. יש כיום דור של מנהיגים בעולם שלא שמע על הצדק שלנו. צריך, למשל, להציג את הצדק שלנו בעניין הפליטים, או בעניין מעמדם של השטחים.

יסודות נוספים להצדקת עמדתה של ישראל

- **ישראל היא דמוקרטיה:** היא הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון. יש לחזור ולהדגיש טיעון זה, בעיקר לאחר ה- 11 בספטמבר 2001.
- **נכונות לשלום:** ישראל צמאה לשלום ונכונה לשם כך לפשרות כואבות ומסוכנות. ספק אם הצד השני חפץ בכך.
- **זכות הגנה עצמית:** לישראל יש זכות להגן על אזרחיה מפני טרור ואללימות, בדיוק כפי שלכל אומה אחרת יש זכות כזאת. רבים מצפים מאתנו שננהג באיפוק. למרות זאת, אין מקום לריסון אינסופי, שעה שהוא הופך לסממן המעיד על חולשה. ראו את ארה"ב! מדוע הם כן ואנחנו לא?
- **זכויות היסטוריות:** שורשינו נטועים עמוק באדמה הזו. יש לחזור ולהזכיר, גם לעצמנו, מוטיבים מרכזיים באתוס הציוני: זכותנו על ארץ ישראל; חזון המדינה, השפה העברית וכו'. אין מדינה בעולם, שלאחר 50 שנה להיווסדה, עדיין נדרשת היא להוכיח את זכותה להתקיים.

כמה מצוות "עשה" ו- "אל תעשה"

- **"לרדת" מהכותרות,** בייחוד על-ידי הימנעות ממעשים ברוטאליים וראוותניים ההורסים את הדימוי בחוץ.
- **להיבאק מאבק אינטלקטואלי בחו"ל,** ולא רק הסברתי דימויי.
- **לשמע ולדווח אצלנו מה אומרים בחו"ל,** כמו גם, מה אומרים ושומעים הערבים.
- **לשמור על רמת אמינות גבוהה של הדיווח וההכחשה,** שיסודה בדיווח אמת הרוכש את אמון הצרכן.

**יסודות
להצדקת עמדה
של ישראל:
מדינת ישראל
כדמוקרטיה
שואפת לשלום
העומדת על
זכותה
ההיסטורית
ועל זכותה להגן
על אזרחיה
מפני אלימות**

מה היא המערכת הארגונית הרצויה של ההסברה הלאומית ?
הועלו שני אשכולות של הצעות :

**נדרשת מערכת
הסברה לאומית
מרכזית
ומקצועית**

▪ **מערכת הסברה לאומית - מרכזית - מקצועית**, אסרטיבית (שתהווה חלק ממשד החוץ, או ממשד ראש הממשלה, או כרשות ממלכתית עצמאית), שתחליף את מערך ההסברה החובבני והמזדמן הקיים היום. מערכת מקצועית זו תפעל באמצעות אגרופים משימתיים מול אוכלוסיות יעד נבחרות, תפעל באגרסיביות, תוך "הסרת הכפפות", מול האגרסיביות הפלסטינית התעמולתית ו"השיח התרבותי" האנטי מערבי והאנטישמיות. יהדות העולם, בעיקר במדינות המערב, צריכה להיות מתואמת ומסייעת למערכת בהסברת עמדותיה של ישראל. מערכת מקצועית כזאת תהיה חלק בלתי נפרד מתהליך קבלת ההחלטות במדינת ישראל בדרגים הגבוהים ביותר, ותלווה אותו בכל שלביו.

**לחילופין -
הקמת מערכת
הסברה פרטית**

▪ **מערכת הסברה פרטית**. הוטל ספק ביכולתה של המדינה להקים מערך הסברה מרכזי, והועלתה השאלה האם זה בכלל מתפקידה לנהל מערכת הסברה מרכזית. הומלץ על כן להקים מערכת הסברה פרטית, באמצעות עמותות למשל, שתפעל עצמאית ושלא תהיה חייבת לפעול בתיאום עם משרדי הממשלה השונים. כדוגמה הוצגה עמותת "אל ישראל" ששמה לה למטרה לתת תשובה מערכתית בתחום ההסברה ולהתחיל מערכה זו בתחום האינטרנט, תחום שהוזנח עד כה.

לעניין זה, הייתה הסכמה כללית כי לתחום האינטרנט יש חשיבות עליונה ככלי הסברתי, בראש ובראשונה לדור הצעיר בעולם, מה עוד שכלי זה מנוצל כיום בצורה מרשימה על-ידי הפלסטינים.

תקשורת והסברת - פנים

הייתה הסכמה כי התקשורת אינה צריכה להיות מגויסת, שכן החופש שלה הוא אחד ממארגי הדמוקרטיה, אך הסתמנו שתי גישות :

**יש צורך
בהגברת
המודעות
העיתונאית
להיבטי החוסן
הלאומי**

▪ **האחת, שמה את הדגש על הגברת המודעות העיתונאית להיבטי החוסן הלאומי בעבודת העיתונאי**; על הגברת האחריות העיתונאית, המשמעת העצמית ושיתוף הפעולה עם השלטון; על כך שהיא תהיה ביקורתית כלפי השלטון, אך שביקורת זו תצא מנקודת מוצא שבמאבק מול הפלסטינים, ישראל חייבת לצאת וידה על העליונה. "קצת פטריוטיות", בנוסח האמריקאי, לא תזיק.

**ובו בזמן
חובת התקשורת
להציג מידע
שלם**

▪ **השניה, שמה את הדגש על חובת התקשורת להציג את מלוא המידע בפני הציבור**, לקיים את הדו-שיח המקיף והאינפורמטיבי ביותר לעיני הציבור ולאוזניו, ופחות לדון ב"אחריות הלאומית" הנדרשת מעיתונאי. על פי גישה זו, טרם הגיע הזמן להסיק מסקנות מעבודת התקשורת האמריקאית בעקבות אירועי ה-11 בספטמבר 2001.

נמצאו כאלו שמתחו ביקורת על "קהות החושים" שהפגינה התקשורת מול מעשים לא מוסריים כלפי הפלסטינים וטענו שבכך מעלה התקשורת בתפקידה הביקורת. היו כאלו שיצאו נגד "הדיווח הפטריטי", בהזכירם את תוצאות דיווח שכזה במלחמת יום הכיפורים.

**יש צורך
בגיבוש קוד
עיתונאי מקצועי
לעתות חירום**

מבין השיטין עלתה המלצה בדבר הצורך לגבש קודים מקצועיים לעתות חירום על-ידי מועצת העיתונות.

שאלות פתוחות

האם עיתונות חופשית בחברה דמוקרטית הנה גורם מחליש בעת חירום ועימות, או להפך?
האם ניתן להתייחס למידע כאל משאב לאומי, שהמדינה יכולה וצריכה לשלוט בו ולעשות בו שימוש בעת חירום, כשקיים איום על קיומה?

המערכה המדינית- כיווני הסדר

כללי

שני אשכולות (נקודות מוצא) עומדים ביסוד החשיבה בנושא: האשכול "היהודי", והאשכול "הפלסטיני".

**רוב יהודי
כתנאי יסוד
לקיום מדינה
יהודית ולכל
הסדר מדיני**

האשכול היהודי: תנאי יסוד לקיום המדינה ולכל הסדר מדיני, הוא שמירה על רוב יהודי בישראל. בלי רוב יהודי לא תהיה מדינה. רק גבול התוחם רוב יהודי מוצק לדורות, יוכל להבטיח את מדינת ישראל. זהו כורח קיומי ששום משאלת לב ערבית לא תוכל לקעקע אותו. המרכיב הדמוקרטי והמרכיב המוסרי אף הם תנאים לקיומה של מדינה יהודית. בגלל תהליכים דמוגרפיים, כבר כיום מהווים היהודים רק קצת למעלה מ- 50 אחוזים בין הים התיכון לירדן ובעוד 20 שנה הם יהפכו למיעוט. ולכן, הברירה העומדת בפנינו היא חדה, ברורה וכואבת: או לוותר, בצורה זו או אחרת, על "הכיבוש והשליטה בעם אחר" (ובניסוחים אחרים: על חלקי ארץ ישראל) ובכך נשמור על צביון מדינה יהודית ודמוקרטית, או שלא, ואז, או שנהפוך למדינה דו-לאומית, או או שנהפוך למדינת "אפרטהייד", שפירושה סיכול כל המפעל הציוני.

**כיום אין שותף
פלסטיני
להסדר כולל**

האשכול הפלסטיני: לעת הזאת אין לנו שותף פלסטיני להסדר כולל, שישים קץ סופי לסכסוך. הטעמים המרכזיים לכך הם שניים:

- **בקמפ דיוויד נעשה ניסיון לבדוק אם ערפאת הוא בר-שיח להסכם שכזה והסתבר לנו שלא.** ערפאת לא ישתנה, וכל אמירה אחרת היא אשליה. ערפאת אינו מכיר בזכותה של ישראל להתקיים כמדינה יהודית והוא אינו מכיר בקיומו של העם היהודי. כשהוא מדבר על שתי מדינות, הוא מתכוון למעשה למדינה פלסטינית

ולמדינת ישראל כמדינה דו-לאומית, שבגלל הדמוגרפיה תהפוך בעתיד למדינה פלסטינית. **הקושי השורשי של הסכסוך עם הפלסטינים הוא, שפתרונו איננו רק טריטוריאלי.** אין מדובר בסכסוך טריטוריאלי בין מדינות הפועלות באופן תרבותי ומיישמות סכסוך במונחים של סדר בינלאומי תקין. מדובר בסכסוך שיש בו משהו אסלאמי, יש בו משהו מיתולוגי, יש בו משהו פאן-ערבי. הסתבר לנו כי פתרון ערכי, תרבותי עמוק אינו אפשרי לשעה הזאת.

שלושה מכלולי

של הסדרים

אפשריים

בעתיד:

הסדר מתוך

הסכם,

הסדר שאינו

מתוך הסכם

והסדר אחר

על רקע זה עלו שלושה מכלולי הסדרים אפשריים בעתיד: **הסדרים מתוך הסכם** - שאינם הסדרי קבע כוללים (חלקיים ; ביניים, מדורגים); **הסדרים שלא מתוך הסכם** - חד- צדדיים (הפרדה); **הסדרים אחרים**. לעניין זה של הסדר קבע מול הסדר ביניים צוינה הערה טרמינולוגית: האבחנה בין המונח "הסדר ביניים" למונח "הסדר קבע" אינה בהכרח נכונה. גם אחרי שחותמים על הסכמי קבע עלולות להתעורר מחדש כל אותן הבעיות, ומנגד, הסדרי ביניים דווקא עשויים להחזיק זמן ממושך. לכן, לא רצוי להניח כי הסדר קבע והסדר ביניים הם עולמות שונים לגמרי.

הסדר מתוך הסכם

על פי גישה אחת, ניתן להגיע היום להסכם עם ההנהגה הפלסטינית הנוכחית. ההסכם יתבסס בעיקרו על חזרה לגבולות 67, והקמת מדינה פלסטינית. **בנושא ירושלים ובסוגיית הפליטים לא ניתן להגיע היום להסכמה. ניתן לדחותם ולחכות להבשלתם.** בסוגיית הפליטים- אי אפשר להתפשר בשום פנים ואופן, חד- משמעית, והדברים אף נאמרו מפורשות לערפאת. כללו של דבר - אפשר להגיע להסכם שיש לו שני חלקים: חלק מוסכם וחלק לא מוסכם. זה אמנם הסכם לא הכי מושלם, אך יש סיכוי שיקויים.

גישה אחרת, מצדדת אף היא בסוג כזה של הסכם, ומגדירה אותו כהסכם ביניים, אך לא דווקא מתוך אמונה שהדבר אפשרי עתה, אלא יותר מתוך אלימינציה של אפשרויות גרועות אחרות: השארת המצב הקיים, או הפרדה חד-צדדית. מצדדי הגישה ערים למגרעות הסכם ביניים, שבמרכזן החשש שלאחר חתימתו תימשך הלחימה והטרור. אבל, היא מקנה חשיבות ליתרונות שבו:

- אף אחד משני הצדדים לא נדרש לוותר על חלומותיו. כל אחד יוכל להישאר עם חלומותיו בנושאים הקשים והרגישים.
- לישראל יהיה גבול שמעברו האחד יהיה רוב יהודי מוצק, ומעברו השני תהיה מרבית האוכלוסיה הפלסטינית של יהודה ושומרון.
- יקבע קו גבול שמעברו יהיה קל יותר לנהל את המאבק מול הפלסטינים - רשות או מדינה, מאשר לנהלו כאשר אנו חבוקים עם

הסדר ביניים /

מדורג -

הסדר מתוך

הסכם על בסיס

חזרה לגבולות

67 והקמת

מדינה

פלסטינית תוך

דחיית סוגיות

ירושלים

והפליטים עד

למועד הבשלתן

מבין היתרונות:

קביעת קו גבול

שמעברו האחד

רב יהודי מוצק

הפלסטינים באותו מתחם.

היה ולא ניתן יהיה להגיע להסדר ביניים, עדיף לבצע מהלך חד- צדדי, על פני הנצחת המצב הנוכחי.

**מבין המגבלות:
יקנה שקט לזמן
קצר בלבד,
ומהווה לכן
פצצת זמן**

הטיעון המרכזי נגד הסכם ביניים: אחרי שנוכחנו לדעת מי זה ערפאת, ומה מתחולל בראשו, יהיה זה צעד בלתי אחראי להעביר שטח רק על מנת לזכות בקצת שקט. זהו אקט של הטמנת הראש בחול ותו-לא. הסכם של בת יענה ופצצת זמן.

הסדרים חד- צדדיים (הפרדה)

מקורו של רעיון ההפרדה החד- צדדית ב- 5 אינטרסים:

**קיימות מספר
תוכניות
להפרדה חד
צדדית,
המשקפות
גישות שונות**

- רצון לשמור על רוב יהודי.
- אינטרס ביטחוני- להגן כך טוב יותר על אזרחי המדינה.
- רצון להקטין את החיכוך עם הפלסטינים וליצור יכולת לעבור למצב של ניהול הסכסוך, במקום להמשיך בניסיון לפתור את הסכסוך.
- רצון להגיע לרמה גבוהה יותר של ביטחון אישי עקב המצוקה הפסיכולוגית של העם.
- רצון לשלוט בגורלנו- למנוע מהפלסטינים את היכולת לקבוע עבורנו כיצד ייראו פניה של המדינה.

ישנן הרבה מאוד תוכניות תחת המטריה הזאת הקרויה הפרדה חד- צדדית. מתוכן בולטות 4 תפיסות:

- **המינימלית - הקמת קו מגן** במקום שבו אפשר להפחית את החיכוך ואת האיום הביטחוני, בלא לפנות התנחלויות. השאלה היא, כמובן, היכן יעבור הקו. הרבה משרטטים אותו על קו התפר, אך אין הכרח בכך. ניתן לשרטט עשרות סוגים של קוים.
- **הקיצונית - גידור השטח הפלסטיני**, כלומר גידור שטח A ושטח B, עם תוספת של "פעימה שלישית" שתשאיר לפלסטינים כ- 50 עד 60 אחוזים מהשטח. זו תוכנית בעייתית מאוד, היוצרת שטח פלסטיני בלתי רציף, מבוותר ומוקף על-ידי ישראל.
- **המדוברת - זו תוכנית להיערכות מחדש המבוססת על מתווה קלינטון-ברק:** היערכות לאורך קו שהוא די דומה לקו שהוצג בקמפ-דיוויד; בידי ישראל נשארים כעשרים אחוזים משטחי יהודה ושומרון, כולל אחיזה בבקעת הירדן; היא מחייבת העתקת התנחלויות. הבעיה העיקרית היא שיישומה מצריך זמן רב, מול

ציפיות הציבור לפתרונות מידיים. במסגרת תפיסה זו בולטת תוכנית ברק (להלן).

- **האמביציונית - תוכניתו של פרופ' ארנון סופר: שרטוט חדש של גבולות מדינת ישראל, כולל חילופי שטחים** (למשל, אום אל-פחם). בעייתיות התוכנית: היא פותחת מחדש את גבולות 48 ומעוררת שאלה לגבי אופן ההחלטה בעניין ויתור על שטחים.

מגבלות התוכניות להפרדה חד- צדדית:

- אינן פותרות את בעיית ירושלים (למעט תוכנית ברק), כמו גם שורת נושאים אחרים: מים, בריאות, סחר וכו'.
- מול צעד חד-צדדי ישראלי עלולה לבוא תגובה חד-צדדית פלסטינית: הצהרה על מדינה פלסטינית בגבולות 67, או בכל גבול אחר וקריאה לפליטים לשוב למולדתם המוקמת.
- הפלסטינים עלולים לבטל באורח חד-צדדי את כל ההסכמים אתנו.
- לערביי ישראל תיווצר בעיית הזדהות.
- תיווצרנה ציפיות גדולות, אך המציאות עלולה בהחלט לאכזב וליצור תסכול עמוק בקרב הציבור.
- אין בכל התוכניות משום פתרון ארוך טווח, או הבטחת שלום.
- הפרדה חד צדדית עלולה ליצור רושם של כניעה ללחץ הפלסטיני ולטרור ולכן עלולה דווקא להגביר את הטרור והאלימות נגדנו.
- הפלסטינים יעשו הכל על מנת להיאבק נגד מהלכי הפרדה חד-צדדית, ולכן אין סיכוי שיסכימו לתאם עמנו מהלכים שכאלו.

על רקע זה, ובמטרה לקזז המגבלות, צריך שמהלכי ההפרדה החד-צדדית יתואמו במידת האפשר עם ארצות הברית והמעצמות האחרות, עם העולם הערבי ובמידה מסוימת גם עם הפלסטינים. במידת האפשר יש לשתף גם את ערביי ישראל.

יתרונות ההפרדה החד- צדדית:

- תגביר את הביטחון האישי (ולו גם באופן חלקי).
- זוהי דרך טובה לניהול הסכסוך.
- היא עשויה להגביר את האמון בינינו לבין הפלסטינים. הפרדה חד-צדדית היא דרך להוכיח לפלסטינים שיש לישראל כוונה אמיתית לצאת משטחים ולפנות התנחלויות.
- היא תקטין את החיכוך עם הפלסטינים, תביא לפינוי והעתקת התנחלויות, ותתחיל באמת את תהליך ההיפרדות מהפלסטינים. בו בזמן, ההיפרדות חייבת להיות מלווה במהלכים לשיפור המצב הכלכלי בשטחים.

ממגבלות התוכניות: מחייבות זמן וסבלנות, קשות ליישום ועולות לעורר מהלכי נגד פלסטיניים חד- צדדיים

כדי לקזז במגבלות, רצוי לתאם המהלכים עם ארה"ב ומעצמות אחרות

מיתרונות התוכניות: הגברת הביטחון והקטנת החיכוך עם הפלסטינים

- היא תיצור תשתית להידברות מדינית בעתיד עם הפלסטינים.
- היא עשויה לצמצם באורח דרסטי את פעולות המתאבדים.

המחשה לתוכנית-הפרדה – "תוכנית ברק":

תוכנית ברק להפרדה

- כ- 25 אחוזים מהשטח יישארו בידי ישראל: תיקוני גבול 67, יצירת 7 גושי התיישבויות, אזור ביטחון בבקעה, אתרי שליטה ומעברי הגבול.
- גדר הפרדה (לאו דווקא לאורך קו 67), ושתי גדרות בירושלים.
- צה"ל שומר על חופש פעולה מלא בכל מקום.
- ביצוע התוכנית בתוך 4 שנים. בשלב הראשון לא יפוננו ולא יסופחו ישובים לגושים.

סה"כ שררה כמעט תמימות דעים לגבי המגבלות והקשיים המעשיים שביישום תוכניות הפרדה כוללות. הוצגו, לכן, שתי תפיסות מנוגדות במסגרת התפיסה של מהלכים שלא מתוך הסכם:

- האחת, גורסת שניתן לבצע "הכלה צבאית", שתעסוק בעיקר ביכולת לפקח על תנועה, העתקת מפגעים וכדומה, ושאינן לה שום תכלית מדינית להסב בעקבותיה אל שולחן הדיונים. להפך, המשכה הוא מלחמה.
- השנייה, גורסת שיש לנקוט **במקבץ צעדים**, שלא במסגרת תוכנית הפרדה כוללת, שתכליתם ליצור רגיעה, כמו: הקמת קו מגן במקומות שעליהם אין וויכוח, או פינוי כל יישובי רצועת עזה.

הסדרים אחרים

הסדרים אחרים: פתרון אזורי בתיאום עם מצרים וירדן

- פתרון אזורי:** לטווח הארוך, צריך להניע מהלך אזורי, יחד עם ירדן ועם מצרים, שעיקרו:
- מצרים תמצא בסיני פתרון לבעיית רצועת עזה ולשיטפון הדמוגרפי שלה.
 - ירדן תשמש ככתובת ארוכת הטווח להגדרה עצמית פלסטינית.

באשר לרצועת עזה, שבה יחיו עוד כ- 20 שנה כ- 2.5 מיליון נפש, הועלה רעיון כי במסגרת האחריות שמצרים תיטול על הרצועה, תנותב לרצועת עזה תעלת המים הנכרית עתה מהנילוס לכיוון אל-עריש.

סיכונים ואיומים ברמה האסטרטגית

כללי

האפיון המרכזי הוא, שבצד איומי הטרור והסיכונים הקונבנציונאליים לאורך הגבולות, אנו עדים לעליית מדרגה בסיכונים הבלתי קונבנציונאליים, ההופכים בהדרגה לסיכון המרכזי. בממד היותר מיידי, היה וארה"ב תפעל נגד עיראק במסגרת המערכה העולמית, עלולה זו להגיב כנגד ישראל.

חזית הצפון – חזבאללה

חזבאללה מהווה כיום איום אסטרטגי לאור העובדה שיש בידיו רקטות ארוכות טווח בכמויות אדירות (אלפי טילים ועשרות משגרים, המכסים את כל צפון המדינה). עוצמה זו המתחברת לפעילות חזבאללה לאורך הגבול, טומנת בחובה פוטנציאל הידרדרות. **המענה הספציפי לכך:**

- העברת מסר לסוריה כי ישראל רואה בה ובלבנון את האחראיות לפעולות חזבאללה, וכי עליה לרסנו.
- פגיעה במטרות סוריות, כבעבר.
- בניית גבול עם קו מוצבים משוכלל, כמענה תשתית לאיום, ומוכנות הכוחות בצפון כגורם הרתעתי.

החזית הסורית

אין עתה כוונה סורית לפתוח במלחמה, לאור חולשותיה האסטרטגיות. הסכנה בחזית זו – שילוב של טרור פלסטיני עם פעילות חריגה של חזבאללה העלולים להביא להתדרדרות בלתי מכוונת שתגרום למלחמה. הבעיה בחזית הזו – העוצמה הסורית המתפתחת כל הזמן, והמפתחת נשק כימי וביולוגי בלתי קונבנציונאלי, שישוגר באמצעות טק"ק, או פצצות ממטוסים.

איראן

היכולות שלה בתחום הנשק הכימי והביולוגי. מבצעות הטיל "שיהאב 3", המכסה את ישראל. פיתוח טילים ארוכי טווח יותר - "שיהאב 4", והמאמץ שלה להשיג יכולת גרעינית, סביב שנת 2005. כל אלה **מהווים את הסיכון המרכזי למדינת ישראל ולאזור כולו**. יכולות אלו, בצירוף העובדה שאיראן תומכת במנגנוני הטרור השונים נגד ישראל, ובכלל זה חזבאללה, ושהיא מצהירה גלויות על כוונתה להשמיד את ישראל – הופכות אותה לאיום קיומי עתידי על מדינת ישראל.

**החזבאללה
כאיום
אסטרטגי
בחזית הצפון**

**אין לסוריה
כוונה לפתוח
במלחמה
העוצמה
הצבאית
הסורית הבלתי
קונבנציונלית
מהווה בעיה**

**איראן כאיום
קיומי עתידי על
ישראל**

עיראק

היכולות של עיראק כיום מוגבלות, בודאי בהשוואה לשנת 1990, אך שאיפותיו של צדאם חוסיין להשגת נשק השמדה המונית לא נגוזו. והיה אם האמריקאים יתקפו את עיראק, וצדאם יחוש כי קצו קרב, הוא עלול לפגוע בישראל ביכולות המוגבלות שיש לו בטילים ובמטוסים. ישראל נערכת כבר עכשיו לאפשרות שיופעל נגדה נשק קונבנציונאלי ובלתי קונבנציונאלי.

עיראק
כיום בעלת
יכולת מוגבלת
אך עדיין מהווה
איום

מענה עכשווי

בניין הכוח: סדר העדיפויות בבניין הכוח של צה"ל הוא כזה שהעדיפות ניתנת לחיל האוויר כמרכיב אסטרטגי, כאשר מקומו של חיל הים בסולם העדיפויות ילך ויגבר. למודיעין, לנשק המדויק, ליכולת התמרון היבשתי ולמיגון האוכלוסיה – מקום מרכזי בסדר עדיפויות זה. מעל לכל אלו עומדת איכות כוח האדם של צה"ל, שהיא עיקר עוצמתו. גלי העלייה האחרונים הוסיפו לאיכות הכוח הלוחם והמפקד.

בסדר
העדיפויות של
צה"ל בבניין
הכוח ניתנת
עדיפות לחיל
האוויר

מערך המילואים: מצוי עתה בנקודה המחייבת תשומת לב ואולי גם תפיסה חדשה של החברה הישראלית כלפי מערך המילואים. הומלץ שבכנס הבא ידון מושב מיוחד בנושא, במטרה ללבנו וגם ולמצוא לו פתרונות.

מערך
המילואים
מחייב תשומת
לב וחשיבה
חדשה

בעיות:

- כמעט שאין כיום דרישה מבצעית או קושי טכנולוגי שהתעשיות הביטחוניות שלנו ומוסדות המחקר אינם יכולים לספק לו מענה. הבעיה היחידה שמגבילה אותנו היא בעיית התקציב.
- בעיית התקציב מחריפה לאור העובדה שלמערכת הביטחון יש תוכנית רב-שנתית, אך אין לה תוכנית תקציבית רב-שנתית.
- מקובל על ארה"ב לשמר את היתרון האיכותי שלנו, אבל במקביל האמריקאים מספקים למדינות ערב בנות-בריתה, כמויות אדירות של חימוש מתקדם. זהו גורם מפריע, שעליו יש לנו "דיאלוג בין ידידים" עם האמריקאים.

בעיית התקציב
מגבילה פיתוח
מענה טכנולוגי-
ביטחוני

חלק שני - נדבכי היסוד

נדבך תפיסת הביטחון

כיוונים חדשים

שינויים בזירה האסטרטגית. בניין הכוח של צה"ל, ארגונו, תורת הלחימה שלו, עולם המושגים שלו – כמו מכת מנע, מכה מקדימה, בלימה, הבקעה וכו' – נבעו כולם משני תסריטי יסוד: תסריט הביטחון השוטף, והתסריט הצפוי של מלחמה בה צה"ל מתנגש עם צבא סורי/ מצרי **לאורך חזית הגבולות.** בשני תסריטים אלו חלו שינויים מפליגים:

- **הטרור** התפתח להיות לחימה של ממש (יש הקוראים לה "לחימה בעצימות נמוכה").

- **המלחמה אינה יותר מלחמת גבולות.** לאור התפתחות הטק"ק ותפוצתו, צריך לקחת בחשבון שכל מלחמה תתפשט ותתפתח **למלחמה אזורית.**

- **העורף** ישתתף במלחמה מהרגע הראשון. יתר על כן, אם בעבר חיל האוויר פעל להגן על העורף מפני מטוסי האויב, ויעשה זאת גם בעתיד, הרי שעתה אין הוא יכול להגן על העורף מפני הטק"ק.

- למדינות ערב יש כיום **נשק השמדה המוני** (כימי, ביולוגי), משולב עם תורות לחימה.

- האזור הולך לקראת גירעון. צריך לכן להתייחס לכך כאילו מדינות האזור מצטיידות בנשק גרעיני.

- בתוכנו וליד גבולנו הצפוני מתפתחים **כוחות "קלים"** משני סוגים: כמה עשרות אלפי לוחמים פלסטינים עם ציוד ואימון ברמה נמוכה, וכוחות גרילה של חזבאללה, שעלולים להתערב במלחמה מיד לכשתתחיל. כלומר, שעה שהמלחמה הופכת ליותר אזורית, היא הופכת במקביל ליותר מקומית.

- **ישראל הולכת ומאבדת את העומק האסטרטגי שלה, והזירה הקרקעית שלה הופכת צפופה:**

- טווחי כלי הנשק, כולל ארטילריה גדלים, כך ששדות התעופה והבסיסים החיוניים שלנו עלולים להיות חשופים מהרגע הראשון של המלחמה.

- צפיפות האוכלוסיה בישראל הולכת וגדלה (הגליל של היום למשל, אינו הגליל של שנת 73). בנוסף לכך, כוחות השריון והחי"ר של צה"ל גדלו מאוד. התוצאה היא ששטח הפריסה לגייסות הלוחמים ולמתקנים הצבאיים השונים הולך וקטן, בלי שום עומק אסטרטגי. זאת ועוד, הגדלת צפיפות האוכלוסיה בצד האויב, והפיכת אזור החזית ליותר אורבני,

חלו שינויים

בזירה

האסטרטגית

של ישראל:

המלחמה

העתידית לא

תהיה רק

מלחמת גבולות,

אלא מלחמה

אזורית

העורף יהפוך

"חזית"

במלחמה הבאה

ישראל מאבדת

את העומק

האסטרטגי

שלה

מקשים על העברת הלחימה לצד האויב.

- אם לכל אלה נוסף גם את קיומם של צבאות אויב "קלים", המצויים ממש בקרבת הבסיסים שלנו, הרי שלפנינו מצב חדש.

השינויים מחייבים כיווני מענה חדשים

כיווני מענה חדשים: השינויים הללו מחייבים שינויים בתפיסת הביטחון במגוון מרכיבים:

- **מבנה הכוח:** על מנת שישראל תוכל להתמודד כהלכה עם כל איומי הטילים, מלבנון ועד איראן, היא צריכה להתבסס על **צי גדול של מטוסים**; על תמונת מודיעין של כל האזור העשויה להיות מושגת רק **מהחלל באמצעות לווינים**; על מעטפת של **מל"טים, כוחות מיוחדים** וכן **כוחות שריון**, למקרה שיפרוץ עימות גם לאורך הגבולות.
- **הגנת העורף:** צריכה להתבסס על 4 מענים:

הגדלת הסד"כ האווירי והצבת אמצעי איסוף מודיעין בחלל

הקצאת אמצעים אקטיביים ופסיביים להגנת העורף

- חינוך ותרגול האוכלוסיה כדי להוריד את סף החרדה שלה.
- השלמת ההגנה הפסיבית: מקלוט, מסיכות אבי"כ, חיסונים וכיוצא באלה.
- המשך הצטיידות בהגנה אקטיבית. לרבות טיל ה"חץ", ומערכות אחרות.
- יכולת התקפית בעלת שני סוגים: האחת, יכולות פגיעה באמצעי שיגור הטק"ק של האויב, והשניה פגיעה אסטרטגית, שתממש את ההרתעה, היה וכשלה.

מלחמה אזורית מחייבת הסתייעות בצבאות ידידותיים

- **שיתוף צבאות ידידותיים במלחמה:** מכיוון שלחיל האוויר הישראלי אין את המספר הדרוש של המטוסים, ולאור פיזור וריבוי החזיתות, ובשל הרצון להימנע מלהתקרב למעטפת נשק ההשמדה ההמונית של האויב (על מנת שלא לתת לו עילה להפעילו נגדנו) - יש הכרח שבמלחמה האזורית שלנו ישותפו צבאות ידידותיים. אין זה מחייב כריתת בריתות. הדבר יכול לבוא לידי ביטוי במעשים, בפרוייקטים משותפים, ביצירת אווירה, בהכנות ובתמרונים משותפים.

הקמת "המטות המשולבים" בצה"ל

- **ארגון צה"ל.** הגיע הזמן שלצבא היבשה יהיה מפקד. וכשזה ימונה, אפשר יהיה להקים את "המטות המשולבים", שבראשם יעמוד ראש מטה כללי.

הפיכת חיל הים לזרוע אש אסטרטגית שוות ערך לחיל האוויר

- **חיל הים.** צריך לפתח את חיל הים כזרוע שוות ערך ושותפה לחיל האוויר. חיל הים צריך להיות בעל יכולת אש ארוכת טווח ומדויקת, כדי שיוכל גם לסייע לכוחות בקרב היבשה (ברמת הגולן, למשל), וגם יוכל להשתתף בהתקפות העומק (על שדות תעופה ומפקדות בסוריה ובעיראק, למשל). ניתן וצריך לעשות מהפכה בחיל הים. הצורך נובע מכך שלישראל אין עומק אסטרטגי, ושדות התעופה שלה חשופים לטילים. ניתן לבצע זאת לאור חידושי הטכנולוגיה בטיילים ובתותחים מדויקים לטווחים ארוכים מאוד,

וכן במטוסי תקיפה ללא טייסים.

- **הגנה מרחבית.** מול הצבא הפלסטיני "הקל", יש לחדש את ההגנה המרחבית בכל רחבי הארץ.
- **חלל ולווינות.** יש צורך ברור להשקיע בתחום הזה, שבו אנחנו נמצאים בפיגור גדול, הן לצורכי הלחימה האזורית האווירית, והן לצורכי הפעלת חיל הים במשימות-אש לטווחים רחוקים. צריך לחשוב בתחום הזה באופן לא קונבנציונאלי: להתמקד ב"מיקרו לווינים"; לשים דגש על שיגור לווינים ממטוסים ולא באמצעות משגרים; לאמץ את התפיסה שלווינים יכולים לחנות על הקרקע ולהיות משוגרים לפי הצורך, ומכיוון שחזית העומק הופכת להיות מרכזית, צריך להקים "פיקוד עומק". כנגד הגישות הללו, הועלה הטיעון שלמדינת ישראל אין תקציב לתוכניות חלל שאפתניות, ויש לרדת אל קרקע המציאות.

פיתוח אמצעי לחימה להפעלה מהחלל

הרתעה

מושגי יסוד תפיסתיים

ההרתעה מתבססת על שלילת הישג צפוי מהיריב והענשתו

נקודת המפתח בהרתעה היא זאת: ליריב שלך ישנה יכולת לעשות לך משהו שאינך רוצה שהוא יעשה. לכן אתה מנסה לשכנע אותו לא לעשות זאת, בכך שאתה מבהיר לו שמחיר הנזק שייגרם לו יהיה גבוה ממחיר הרווח שלו.

הבעיה - ניסיון העבר מוכיח כי למרות שהיריב מבין שהנזק יהיה גדול מהרווח – בכל זאת הוא פועל. מדוע? ישנן מספר סיבות לכך:

- **סיבות פסיכולוגיות:** למשל, טעויות היריב בהערכת המידע שבידו; אי יכולתו להעריך ולשקול נכונה רווח מול הפסד.
- **סיבות פוליטיות:** למשל, היריב אינו מסוגל להמשיך ולסבול מצב של "סטטוס קוו", או רצון לפעולת חוץ ראוותנית כדי להסיט תביעות מבית.
- **סיבות הקשורות בחוסר היכולת שלנו להעריך נכונה את תהליכי קבלת ההחלטות של היריב:** בעיקר במדינות מתפתחות, ובקושי שלנו להבין היטב את התרבות והחברה של היריב.

מכאן, שהאתגר הגדול של הצד המרתיע הוא להבין לעומק את שיקולי היריב לגבי רווח והפסד ולהעריך נכונה את תובנות היריב לגבי נחישות הצד המרתיע.

ההרתעה מורכבת משני מרכיבים: האחד הוא שלילת ההישג הצפוי של היריב, והשני הוא הענשתו על מעשהו, לבל יחזור עליו.

נקודת המוצא להתעה הישראלית.

לישראל יש סיכוי קלוש לנטרל את המוטיבציה העוינת של הגורמים הערביים המציבים לישראל איומים ואתגרים. הסיכוי קלוש, בין היתר, משום שהמוטיבציה הערבית נעוצה במצוקות תרבותיות והיסטוריות, שמעבר לתחום המדיני. כאשר לא ניתן לפייס את האויב ולרצותו במחיר נסבל כדי שינטוש את כוונותיו, הופכת ההרתעה לגורם מכריע.

הבעיות של ישראל בהרתעה הן, בעיקרן, שתיים:

- קשה להציב בפני העולם הערבי את המשוואה של רווח מול הפסד, בשל פער המשאבים העצום לטובת הערבים.
- הערבים מניחים כי מצוקת המשאבים של ישראל וקוצר נשימתה הן נקודות התורפה של ישראל, מול כושר הספיגה הערבי.

**ישראל תוכל
ליצור הרתעה
אפקטיבית אם
תוכיח כושר
עמידה לאורך
זמן**

לכן, ככלל, ישראל תוכל ליצור הרתעה אפקטיבית, אם תוכיח לאורך זמן כושר עמידה כולל, בלי לתת הישגים לערבים, ותמחיש כל הזמן כי יש לה אמצעי ענישה קשים בתחומים הכואבים להם.

למרכיב התדמית תרומה רבה להתעה, מעבר לעוצמה הצבאית הישירה. למשל, זיכרון תוצאות סיבובי מלחמה קודמים, הפגנות כוח שלנו בין המלחמות, לוויין שאנו משגרים, הרמה המדעית שלנו וכו'.

**ההרתעה
הישראלית
הצליחה לא רע
בעבר**

סה"כ, בראיה לאחור, ההרתעה הישראלית הצליחה לא רע, וטועים אלו הגורסים שההרתעה נכשלה. גם ביום הכיפורים הצליחה ההרתעה הישראלית לגרום לכך, שהצד השני הציב לעצמו מראש מטרות מאוד מוגבלות, והוא לא חצה אותם קווים אדומים שרצינו שהוא לא יחצה.

ובהקשר זה של טיעונים שכיחים כי "ההרתעה אינה עובדת", הוצגה הגישה לפיה יש לשפוט כל מקרה הרתעה, בהקשר הספציפי של מערכת היחסים בין המרתיע למורתע.

ההרתעה הישראלית עומדת עתה מול 3 מתארי יסוד:

**ההרתעה
הישראלית
צריכה
להתמודד מול
שלושה מתארי
יסוד:
טרור, לוחמה
קונבנציונלית
ולוחמה לא
קונבנציונלית**

- **הרתעה מפני שימוש בנשק השמדה המוני.** בשלב הנוכחי מדובר בנשק כימי, ביולוגי וטק"ק המסוגל לשאת אותם. בתחום הגרעיני האפשרות שעיראק ואיראן תתחמשה בעשור הנוכחי בנשק כזה משפיעה כבר עכשיו על התודעה הערבית.
- **הרתעה מפני לוחמה קונבנציונלית.** אין כיום איום מידי ופעיל וההרתעה כלפיה מתקיימת.
- **הרתעה מפני טרור וגרילה** (עימות בעצימות נמוכה, שהוא האיום הפעיל).

האתגר הישראלי, בעיקר בשל משאבים מצומצמים, הוא למצוא מענה **מאוזן** לצירוף המשולש הזה, שמתקיימת בתוכו זיקת גומלין.

**המענה המרכזי
בהרתעה הוא
כוח קונבנציונלי
חזק וגמיש
המסוגל
להתאים עצמו
לפעילות נגד
טרור ונגד
איומים לא
קונבנציונליים**

המענה המרכזי: בצד כושר העמידה הכולל של החברה הישראלית ומנהיגותה, המענה המרכזי הוא **כוח קונבנציונלי חזק וגמיש**, היכול להתאים עצמו במהירות גם מול לוחמה בעצימות נמוכה וגם מול איומים לא קונבנציונליים (לא גרעיניים):

- יחידות מיוחדות, כוחות אוויריים וימיים המסוגלים לפעול בטווחים ארוכים – ללחימה נגד טרור ומדינות הנותנות חסות לטרור.
- כוח קונבנציונלי בעל פוטנציאל אסטרטגי (בתחום האווירי והימי) להרתעה מפני שימוש באמצעים בלתי קונבנציונליים. כוח כזה צריך להיות מסוגל לפגוע באמצעי השיגור, באתרי הייצור והאחסון של הנשק הלא קונבנציונלי. הגמישות שבהפעלת ענישה על-ידי אמצעים קונבנציונליים, ולא בתגובה קיצונית ביותר של נשק בלתי קונבנציונלי, עשויה לשמש אמצעי מרתיע בפני הפעלת אמצעים כימיים וביולוגיים.

הרתעה מפני איום בלתי קונבנציונלי גרעיני עתידי:

- תוך שמירה על מדיניות העמימות, לישראל צריכה להיות יכולת פעולה בטוחה, עם יתרת עודף מספקת (בים, באוויר וביבשה) שתבטיח הצלחה בכל מקרה. לצד השני צריך להיות ברור לחלוטין, שלא משנה איך וכיצד הוא יכה בנו, אנו נוכל להכותו בחזרה .
- ישראל צריכה לנקוט במדיניות אגרסיבית, נוקשה ועקבית כדי למנוע ממדינות האזור להצטייד בנשק גרעיני. יש להקים לצורך כך כוח משימה בינלאומי שיגבש ויבצע מדיניות עולמית למניעת כניסת נשק גרעיני לאזור.
- **כיצד מרתיעים דיקטטור, שגבו אל הקיר ואין לו יותר מה להפסיד, מפני הפעלת נשק גרעיני?** מאמצי ההרתעה במקרה כזה צריכים להיות מופנים לכפופים לו, על מנת שלא ימלאו את הוראותיו. התנאי הוא שאף הם לא יחשבו כי אין להם יותר מה להפסיד.

**נדרשת מדיניות
נוקשה
ואגרסיבית על
מנת למנוע
הצטיידות
מדינות ערב
בנשק גרעיני**

ככלל, האם ניתן להרתיע מדינות דיקטטוריות סוררות (כמו למשל עיראק של צדאם חוסיין)?

התשובה היא חיובית, מכיוון שהדיקטטורים הם רציונאליים. ההרתעה מול הדיקטטור צריכה להתבסס על שני מרכיבים:

- איום בפעולת גמול מיידית ומאסיבית בתגובה לפעולה עוינת שלו. (ולא בתגמול מאוחר, לטווח ארוך)
- מסר ההרתעה צריך להימסר לו פנים אל פנים, בשיא התקיפות.

**ניתן להרתיע
מדינות
דיקטטוריות
סוררות**

שאלות פתוחות

מול כל התוכניות הרב שנתיות, וכיווני החשיבה לגבי תפיסת הביטחון – האם סוף סוף תזכה מערכת הביטחון לתקציב רב- שנתי? היה ואיראן תשיג יכולת גרעינית, האם הדבר עלול לפתות את מדינות ערב (כמו סוריה, למשל), לפתוח במלחמה קונבנציונאלית נגד ישראל, תחת המטריה האיראנית? האם מצב זה לא ישנה את כל מערכת המושגים לגבי הרתעה קונבנציונאלית?

נדבך העולם היהודי

הזיקה בין העם היהודי לישראל – אפיונים

**יהדות העולם
מהווה את
"העומק
האסטרטגי"
של ישראל**

ישראל היא מרכזית בחשיבותה לעם היהודי בתפוצות. הקשר הוא סימביוטי: אם ישראל חזקה, יהדות העולם מתחזקת, ולהפך. יהודי התפוצות תורמים באופן שמשליך גם על ביטחון מדינת ישראל, על כוח ההרתעה שלה, מעמדה וקשריה הבינלאומיים, הרכבה החברתי ושגשוגה הכלכלי. **יהדות העולם מהווה את "העומק האסטרטגי" של מדינת ישראל, וככזאת היא מהווה מרכיב מרכזי בחוסנה הלאומי של המדינה.**

עמודי יסוד בולטים:

- **יהדות ארה"ב**, עוצמתה בכל תחומי העשייה המובילים בארה"ב, תורמת לבניין ושימור היחסים המיוחדים שבין ישראל לארה"ב. ויותר מכך, היא יוצרת לישראל בעולם, תדמית של יכולת נגישות ישירה לכל רובדי הממשל האמריקאי והשפעה עליהם.
- **יהדות רוסיה**, ובצד תרומתה האדירה לחברה ולכלכלה הישראלית, מהווה כיום גורם המשפיע על הידוק הקשרים בין ישראל לרוסיה.

**יש להבטיח את
הקשר ההדוק
בין ישראל
לתפוצות**

ישראל מצדה מהווה עבור יהודי התפוצות את מרכיב הזהות שלהם, אולי לא במידה מספקת; היא משמשת עבורם מקום מקלט, נדבך מרכזי בהמשכיות העם היהודי ומקור לגאווה, מעמד וביטחון. לכן, **הבטחת הקשר ההדוק והיציב בין ישראל לתפוצות, שנותן מענה מיטבי לאינטרסים ולצרכים של שני חלקי העם היהודי ותורם לשגשוגם, הוא יעד לאומי ממדרגה ראשונה של מדינת ישראל.**

**בשנים
האחרונות חל
רפיון בחוסן
הרוחני של העם
היהודי**

בשנים האחרונות חל רפיון בחוסן הרוחני של העם כולו, בארץ ובתפוצות. יהדות התפוצות אינה נותנת, כבעבר, מטריית גיבוי מדינית ודיפלומטית מספקת לעמדותיה הבסיסיות של מדינת ישראל. הסיבות לכך:

- מנהיגי ישראל וכן מנהיגי התפוצות לא השכילו להבין כי חייבים לבנות דפוסי התנהגות שיתאימו לרובו של העם היהודי, רוב המגדיר עצמו כחילוני.
- מחדל של ממשלות ישראל שלא שמו על סדר היום הלאומי שלהן את חיזוקו של העם היהודי ברחבי תבל. עתה אנחנו משלמים את המחיר: תרומות יהודי חו"ל למדינת ישראל נמצאות כבר שנים בירידה; התיירות היהודית לישראל בשפל המדרגה; ישראל אינה מהווה אבן שואבת ומקור רוחני ליהדות התפוצות והשאלה המרכזית המתעוררת היא: האם מדינת ישראל היא מדינה יהודית, או מדינת העם היהודי.

הסכנות לעם היהודי

**העם היהודי
מצוי בסכנת
התדלדלות
דמוגרפית**

דמוגרפיה. כיום מונה העם היהודי כ-13 – 13.5 מיליון נפש, מהם כ-5 מיליון בישראל וכ-8.5 מיליון בתפוצות. **על פי הערכות של סטטיסטיקות, בעוד 50 שנה המספר ינוע בין 12 ל-18 מיליון בלבד, בהתאם להנחות שונות.** מה הסיבות לירידה זו? (ולתזכורת, ב-1945 היו בעולם 12 מיליון יהודים)

- **שיעור ריבוי טבעי נמוך,** המגיע בישראל ל-1.2 אחוזים (לעומת 3.2 של לא יהודים), ופחות מ-0 בתפוצות.
- **התבוללות,** המגיעה לממדים חמורים ביותר. שיעור נשואי התערובת ב- ארה"ב ובאירופה מגיע ל-50 אחוזים, כאשר רק 18 אחוזים מילדי נשואי התערובת שומרים על זהותם היהודית.

אלו נתונים של היעלמות, כאשר תוך דור או שניים יהדות ארה"ב תרד ב-50 אחוזים.

**קיימת שחיקה
בזהות היהודית**

חינוך וזהות: עתיד הקשר בין העם היהודי בתפוצות ובארץ מצוי כיום בידיהם של 3 מיליון ילדים ובני נוער בגילאי החינוך בכל העולם היהודי. חצי מהם בישראל, (על החינוך בישראל ראה להלן בנדבך הבא), וקצת למעלה ממיליון בארה"ב. רק כמחצית מאותם מיליון ילדים אמריקאים מקבלים חינוך יהודי (בכמה ממדינות אירופה רק כשליש מהם), ו-50 אחוזים מהם מפסיקים לקבל חינוך יהודי כאשר הם מגיעים לבר/ בת מצווה.

המשמעות היא שבזהויות שיש לאותם בני נוער בתפוצות, המרכיב הישראלי והפן של ישראל כדת אזרחית יהודית, הולך ונשחק. ישראל חדלה להיות עבורם מושא לזהות. זהותם היהודית מוטלת בספק.

התרבות החילונית הפכה להיות התרבות המרכזית והדומיננטית, הן בקרב יהודי ישראל והן בקרב יהודי התפוצות (60 אחוזים מיהודי ארה"ב, למשל). המשמעות היא שלמרות דבקותו בדפוסי מחשבה דתיים מסוימים, ולמרות שהוא רוכש כבוד למסורת היהודית, רובו של העם היהודי מתויג כחילוני מבחינה תרבותית. לציבור החילוני- יהודי חסרה מנהיגות תרבותית, קודים מאחדים ועקרונות ברורים. זוהי סכנה לעם היהודי. **אם הרוב החילוני יאבד את זהותו היהודית, לא יהיה עם יהודי.**

**אם הרוב
החילוני יאבד
את זהותו
היהודית, לא
יהיה עם יהודי**

אמנם אירועי ה- 11 בספטמבר 2001 יצרו תחושת שיתוף גורל וסולידריות בין יהודי ארה"ב לישראל, אך אסור להסתנוור מכך, אלא להביט על המגמות הבסיסיות ארוכות הטווח.

כיווני פעולה וחשיבה

הזהות היהודית: שני כיוונים מרכזיים וחופפים:

**הישרדות
יהודית על-ידי
גיבוש "יהדות
חילונית"**

▪ הציבור היהודי החילוני צריך לאמץ לעצמו אסטרטגיה של הישרדות יהודית. עליו להתארגן, לגבש את זהותו, ולא לתת לנוער להיפרד ממורשת ישראל במובן הרחב של המילה ("יהדות חילונית")

**יש ליצור
מערכת של
כללים שיהוו
את המכנה
המשותף של
העם היהודי**

▪ יש ליצור מערכת של כללים שיהוו את המכנה המשותף של העם היהודי ובסיס לזהות משותפת. הם יילמדו בבתי הספר החילוניים והדתיים כאחד, ויאומצו על-ידי המנהיגים החילוניים והדתיים. להלן שלושת הכללים החשובים:

- **עליונותו של כלל ישראל ואחדותו של עם ישראל** למען כלל ישראל וכדי להגן על עם ישראל, עליך להיות מוכן להקריב את חייך. כלל זה צריך גם להביא להגדרה מכלילה יותר בתהליכי הגיור.

- **החשיבות העליונה של כבוד הבריות** - כל הפוגע בכבוד חברו בגלל דעותיו, פוגע באלוקים. זהו עקרון חינוכי יהודי שחייב להיכנס לכל בית ספר יהודי.

- **כאשר שלום ואמת בין אדם לחברו אינם עולים בקנה אחד, השלום חשוב יותר** - פירושו של דבר שכל המגזרים נדרשים להימנע מלכפות את הכרת האמת שלהם על מי שאינם שותפים לה.

**מדינת ישראל
צריכה להיות
אחראית
לחינוך הדור
הבא של יהודי
העולם**

החינוך: בצד מאמצים מצד הקהילות היהודיות בתפוצות להרחבת החינוך וליציקת תכנים חדשים לתוכו להגברת הזהות היהודית, צריכה מדינת ישראל, יחד עם הסוכנות היהודית, לקחת אחריות על חינוך הדור הבא של יהודי העולם. המחשה למקצת מהדברים הרבים שניתן לעשות:

- שיגור ישראלים צעירים לשנת שירות בקהילות היהודיות בתפוצות ולעבודה עם נוער יהודי.
- שיגור מחנכים מהארץ לתפוצות, ובמקביל הבאת מחנכים יהודים מהתפוצות לקבלת הכשרה בארץ.
- פתיחת האוניברסיטאות בארץ, במחיר נומינאלי לנוער יהודי.
- ארגון תוכניות הכשרה רבות יותר וכן יותר השתלמויות מיוחדות בארץ למורים יהודים מכל העולם.
- העמקת חווית השהות בארץ לצעירים יהודים הבאים לביקור.
- תגבור תוכניות הלימוד בארץ אודות הקשר עם יהדות התפוצות.

**הגברת הזיקה
בין יהודי
ישראל
והתפוצות על-
ידי קשר ישיר
בינאישי ובין
קהילתי**

הזיקה והקשר: יש לבסס את הקשר "מלמטה": קשרים בינאישיים וקשרים בין קהילתיים, כך למשל הקשר שנוצר בין קהילת קליבלנד לבין בית-שאן. מדובר על תהליך בין-דורי. על-ידי אסטרטגיה של PEOPLE TO PEOPLE, מפגשים ברמת הפרט, נוצרות עובדות בשטח ונוצרת אווירה התומכת בשותפות ויוצרת קשר.

במקביל, וכצווי למאה ה-21, מדינת ישראל צריכה ליטול על אחריותה את הבטחת עתידו של העם היהודי, גם במשאבים.

התחומים בהם ישראל יכולה להשפיע, בצד החינוך והעלייה:

- שימור המשכיות הקהילות היהודיות, חיזוק הלגיטימיות שלהן ומעמדן במדינותיהן. העלייה מהן תבוא בדרך של בחירה ולא מכורח.
- שימור וחיזוק הזיקה ההדדית בין חלקי העם היהודי.
- שיפור מנגנוני הדיאלוג והעדכון עם הקהילות. במסגרת זו: דיאלוג אסטרטגי עם יהדות ארה"ב למשל.
- ייצוא תרבות ישראלית עכשווית לקהילות – בדומה לצרפת; לייצא סופרים כמו, למשל, את עמוס עוז ויהודה עמיחי. כלומר, לקשור אליהם את תרבות ההווה שלנו כתרבות משותפת.
- הקמת "קבינט יהודי", שיכלול את המוחות הטובים ביותר בעולם בכל התחומים, יתכנס אחת לשנה, יבחן את הבעיות וימליץ לממשלת ישראל ולסוכנות היהודית על פתרונות אפשריים.

**ייצוא תרבות
ישראלית
עכשווית
לתפוצות לחיזוק
הזיקה לישראל
הקמת "קבינט
יהודי" עולמי**

ישראל ויהדות העולם צריכות לפעול היום ביחד מול מספר אתגרים :

ישראל ויהדות העולם צריכים לפעול ביחד מול אתגרים מול האנטישמיות והטרור

- הגברת המודעות וההתנגדות לתופעת האנטישמיות המתפשטת והפונדמנטליזם האסלאמי בעל המוטיבים האנטישמיים. ישראל צריכה להפוך למרכז איסוף ועיבוד מידע בנושא, להעבירו לקהילות, לסייע ולהגן עליהן בכל הקשור להסתה, אלימות וטרור.
- פעילות אינטנסיבית בזירת הארגונים הלא ממשלתיים (N.G.O'S) המשחקים כיום תפקיד מפתח בתחום עיצוב המדיניות הבינלאומית.
- פעילות בתקשורת העולמית על מנת שתשקף נכונה את הזווית הישראלית.
- בהקשר זה: להנחיל מחדש את נושא השואה וההיסטוריה היהודית כנושאים שניתן ללמוד מהם לקח לגבי העתיד.
- מאבק משותף מול הטרור ונשק ההשמדה ההמונית.

האתגר – הגברת העלייה מהמערב

עלייה: העלייה היא קריטית לעצם קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית. גם בגבולות 67 אנו עלולים לאבד בהדרגה את הרוב היהודי ללא עליה. על מנת לגשר על הפער הדמוגרפי, מדינת ישראל צריכה בעשור הקרוב לקלוט, מדי שנה בשנה, סדר גודל של 50.000 עולים (סה"כ כ- 500.000 אלף) . העלייה מברה"מ לשעבר הולכת ומתדלדלת ובעשור הקרוב יגיעו ממנה, במקרה הטוב ביותר, 300.000 עולים. לכן, **האתגר הבא של העלייה הוא עליה מהמערב, בדגש על ארגנטינה, צרפת ודרום אפריקה.** מתחייבת כאן פעולה מעשית מיידית, על רקע חיוניות העלייה ותהליך ההתבוללות הרחב:

- יהיה זה משגה גדול אם יוחמר חוק השבות, כפי שהציע לאחרונה שר הפנים.
- יש לשנות את גישת הממסד הדתי בסוגיית הגיור: בגלל ייחודו של העם היהודי, המחבר לאום ודת, הופקד בידי הממסד הדתי המפתח ללאום ואין הוא יכול להשתמש בו בניגוד לאינטרסים של הלאום. האינטרסים הם שלא לגרום לקרע בין העם היהודי לבין ישראל ולעודד עליה גדולה.

יש לשנות את גישת הממסד הדתי לסוגיית הגיור

יש להגביר את תרומת העם היהודי לציביליזציה העולמית

שיתוף פעולה עם תרבויות העולם: אף פעם בהיסטוריה לא הייתה לעם היהודי עוצמה "ריאל פוליטיק" כמו היום (ביכולותיה הביטחוניות של מדינת ישראל, בהון היהודי, בהשפעה הפוליטית של היהודים בארה"ב ובמדינות אחרות, בהשפעתם על התקשורת ועוד). אבל, העם היהודי לא תורם היום לציביליזציה העולמית, כפי שיכול היה לתרום. הכרחי שלתרבותו של העם היהודי יהיה משקל בעיצובו ערכי האנוש של העולם המשתנה.

שאלות פתוחות

האם יש סיכוי לאחד את הכוחות בעם היהודי?
אם יתפתח מאבק דתות בין-לאומי, התנגשות בין הציביליזציה של האסלאם לבין הציביליזציה של המורשת היהודית-נוצרית, כיצד ישפיע הדבר על מצבם של יהודי התפוצות?

הנדבך החינוכי, החברתי והממשלי

חינוך וחברה

תמונת מצב

**במערכת החינוך
קיימות תתי
מערכות רבות
הנעדרות יד
מכוונת
ממלכתית אחת
לחינוך לאומי
ואזרחי**

במדינת ישראל אין מערכת חינוך ציבורית אחת, ואין בה סמכות על-חינוכית, אלא שורה ארוכה של מערכות חינוך, שגם להן ישנן תת-מערכות רבות. לממשלת ישראל אין כמעט השפעה על יעדי החינוך ותכניו ברוב מערכות החינוך בישראל. אין לה כמעט השפעה לא על החינוך הלאומי, המדגיש את ערכי היהדות ולא על החינוך האזרחי, המדגיש את ערכי הדמוקרטיה.

**לאור המגמות
הדמוגרפיות-
שני שליש
מילדי המדינה
יתחנכו בעתיד
הלא רחוק
במוסדות לא
ציוניים**

בשנים האחרונות חל גידול ניכר במספר הלומדים בשתי מערכות החינוך אשר השפעת המדינה בהן היא מזערית: בחינוך החרדי ובחינוך הערבי. החינוך הממלכתי הולך ומאבד את ההגמוניה שהייתה לו בשנים קודמות. בו בזמן, בוגריו הם אלו שנושאים בנטל הלאומי של המדינה. היום, כמעט מחצית ילדי מדינת ישראל הלומדים בכתה א' לומדים או בחינוך יהודי חרדי, או בחינוך ערבי. **אם המגמות הדמוגרפיות תמשכנה, תוך פרק זמן לא ארוך שני שלישים של ילדי המדינה יתחנכו במוסדות לא-ציוניים.**

**השסעים
בחברה
הישראלית לא
רק שפוגעים
באחדותה אלא
גם מפוררים את
החינוך**

בהשכלה הגבוהה מספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון גדל, אך מאידך כמחצית מהסטודנטים לומדים במכללות, שלעיתים רמתן נמוכה. בו בזמן רמת התלמידים במכללות להכשרת מורים אינה משביעה רצון.

השסעים בחברה הישראלית לא רק שפוגעים באחדות, אלא מפוררים את החינוך:

▪ **שסע בין עניים לעשירים:** ישראל הפכה לאחת המדינות הכי לא שוויוניות בעולם. היום כל ילד רביעי במוסדות החינוך הוא בן למשפחה החיה מתחת לקו העוני. המשמעות היא שחינוך והשכלה, שהם אמצעים ראשוניים במעלה כדי להילחם במצוקה החברתית

והכלכלית של הדור הבא, לא מוענקים לכל בני השכבות שיש לחלצן ממצבן הנוכחי.

- **השסע בין יהודים וערבים:** במגזר הערבי הושקעו פחות משאבים. השסע מעורר שאלות חינוכיות עקרוניות, ובכללן מידת האוטונומיה התרבותית- חינוכית שתובטח למגזר הערבי, כמו גם החינוך לאזרחות והנאמנות שחייבים לתבוע מהם.
- **השסע בין חילונים, דתיים וחרדים:** יש יותר מוסדות חינוך דתיים המתחרדים, ויותר מוסדות חינוך ממלכתי העוברים תהליכי חילון ומרוקנים את שארית הזיקה למורשת ישראל.
- **השסע בין ותיקים לעולים:** השסע משפיע על נכונות משפחות העולים לאמץ את ערכי היהדות ואת ערכי הדמוקרטיה.
- **שסע בין אזרחי המדינה ובין העובדים הזרים**
- **השסע בין מרכז לפריפריה:** הפריפריה זוכה לנתחים קטנים של "העוגה הלאומית". שם נמצאים מרבית המובטלים והעניים, ושם אי השוויון הכלכלי- חברתי הוא הגדול ביותר. התוצאה היא שגם התשומות החינוכיות וגם התפוקות החינוכיות הממוצעות בפריפריה הן נמוכות יחסית למרכז הארץ.

בעיית הפריפריה היא קרדינלית:

- מדינת ישראל הזניחה את הפריפריה. בשנות ה- 80 וה- 90 היא נשאה בנטל של קליטת העלייה, ובשנות ה- 90 היא נותרה עם התעשיות המסורתיות שלה. משך שנים ישראל הזניחה את נושא התשתיות בפריפריה. זה מתנקם בפריפריה בעידן של שינויים טכנולוגיים. הסיבה לכך היא כלכלית: הסתגלות והתאמה לשינויים טכנולוגיים מחייבים לא רק השכלה אלא גם "יכולת מולדת ונרכשת בסביבה בה גדלים. ולכן שינויים טכנולוגיים מביאים להגדלת אי השוויון הכלכלי. נקודת הזינוק של נער מהמרכז טובה בהרבה מזה של נער מהפריפריה, החשוף פחות למודרניזציה.
- ממשלות ישראל החריפו את הבעיה עוד יותר במדיניות חברתית- כלכלית מוטעית. כך למשל, סבסדו את האוכלוסיה מעוטת היכולת על-ידי קצבאות ילדים. זה עזר למשפחות לגדל עוד ילדים ולקבע אותם בתוך מלכודת של עוני. בשם הדגל החברתי לצמצום פערים גרמו הממשלות לתוצאה הפוכה, הן עודדו מובטלים לעבור הכשרות מקצועיות עבור תעשיות מיושנות, שנסגרו בפשיטות רגל, והגדילו בכך את מעגל האבטלה.
- ועל כל אלו התווספו חסמים בירוקרטיים השמים לאל ניסיונות מקומיים בפריפריה לקידום המודרניזציה.

**מדינת ישראל
הזניחה במשך
שנים את
הפריפריה.
הדבר מתנקם
קשות בחינוך
בפריפריה,
בעידן של
שינויים
טכנולוגיים**

מאזן חינוכי דינמי של ישראל מול העולם (והעולם הערבי). חרף בעייתיות הנתונים, להלן השוואה במספר תחומים:

במדד החינוך של האו"ם, ישראל במקום ה- 38 מבין 162 מדינות

- במדד החינוך של האו"ם, ישראל תופסת את המקום ה- 38 מבין 162 מדינות לשנת 2001. אין בכך שינוי לעומת שנים עברו. הפער מול מדינות ערב נשמר, אם כי יש צמצום מסוים.
- ב- 1999 ישראל עמדה במקום ה- 28 במתמטיקה מתוך 38 מדינות, ובמקום ה- 26 מתוך 38 מדינות בהישגים מדעיים של תלמידי כיתה י"ב בבתי ספר. זו ירידה לעומת שנים עברו, בעוד שבמדינות אחרות חל שיפור. עדיין יש פער גדול מול מדינות ערב. ניתוח הממצאים מראה שהסיבות לירידה נעוצות בעיקרן בשיטות לימוד, תוכנית הלימודים, וגורמים סוציו-כלכליים. אלו ממצאים חמורים.
- בתחומי הטכנולוגיה (המצאות, שימוש באינטרנט וטלפון סלולרי, מספרי מהנדסים וטכנאים המועסקים בהיי-טק ועוד), ישראל תופסת מקום גבוה מאוד. יש לה יתרון רב מאוד על מדינות ערב, ובמספר קריטריונים הפער עוד גדל.

כיווני מענה

7 יעדים בתחום החינוך:

אין לפצל יותר את מערכת החינוך. יש לחזק את החינוך המסורתי. יש לחזק את החינוך המסורתי. יש לחזק את החינוך למורשת ישראל. יש לחנך לליבה לאומית-אזרחית משותפת

- בשום אופן לא לפצל עוד יותר את מערכת החינוך.
- לחזק את "דרך האמצע" בחינוך: יש לחזק את החינוך המסורתי, שהוא לא חילוני אידיאולוגי ולא אורתודוקסי.
- חלק ממערכות החינוך היהודיות בישראל חייבות לחזק יותר את החינוך למורשת ישראל ולהכרת נכסי התרבות של עם ישראל; חלק אחר של מערכות החינוך היהודיות חייבות לחזק הרבה יותר את החינוך הדמוקרטי בתוכן. וכולן חייבות לחזק יותר את הקשר ליהודי התפוצות.
- לחנך לליבה לאומית ולליבה אזרחית משותפת. בעיקר יש לדאוג שייטמעו הנחות היסוד של המדינה שהיא מדינה יהודית ודמוקרטית. ליבה משותפת חייבת לכלול כמו כן: שפה עברית וספרות עברית, היסטוריה ותרבות, מדעים שונים ושפות מודרניות.
- לחזק את החינוך האזרחי בכל מערכות החינוך במדינת ישראל, ובמיוחד בחינוך הערבי ובחינוך החרדי. יש לחנך לציות ולכיבוד שלוש רשויות המדינה.
- כורח עליון הוא להשקיע הרבה יותר כספים בחינוך, על מנת לצמצם את השסעים. מדינת ישראל תאבד את חוסנה אם כל כך הרבה תלמידים ימשיכו להיות עניים; אם ימשיכו להשקיע כל כך מעט בחינוך הערבי ובפריפריה ואם ימשיכו להיות שם כל כך הרבה מובטלים.

יש לחזק את החינוך האזרחי ולהשקיע יותר כספים בחינוך

▪ אסור להפריט את מערכת החינוך.

אסור להפריט את מערכת החינוך

בפריפריה לא מספיק להשקיע בחינוך בלבד, אלא יש לחשוף את השכבות החברתיות שם למודרניזציה. "עדיפה רכבת מאופקים לתל-אביב, מאשר להקים שם אוניברסיטה".

צריך במעשים, באמונה, באחריות אישית, כל אחד במקומו - לנפץ את משבר האמון שיש בקרב תושבי הפריפריה כלפי קובעי המדיניות.

חברה

חוסן לאומי מול "המצב". החברה הישראלית היהודית, המשוסעת ומפולגת סביב זהויות חברתיות ופוליטיות, מתלכדת בימים אלו סביב ערכים לאומיים וסביב מוסדותיה הביטחוניים. היא מלאת גאווה על היות אנשיה אזרחי המדינה, ואלו מביעים רצון להישאר בישראל ולעשות למען המדינה בכל מצב ובכל תנאי.

אותו ציבור מצוי ברמת חרדה גבוהה לביטחונו הלאומי והאישי, ובו בזמן הוא מיליטנטי מאוד. החברה הישראלית מוכיחה שיש לה יכולת ספיגה והחלמה גם מאירועים קשים, ואין היא נכנעת בקלות לאיומים.

בו בזמן ניכרים בה כמה בקיעים, מעבר לעצם הפחד. **לציבור יש אמון נמוך מאוד במוסדות הפוליטיים שלו, כמו גם בתקשורת**. הכנסת והממשלה, למשל, זוכים לאמון רק של 40 אחוזים מהציבור היהודי. צה"ל נמצא בקטגוריה בפני עצמה וזוכה לאמון גורף. צה"ל, על כן, הוא סמל לאומי, מאגר ערכים לאומי שאזרחים מזדהים אתו. זהו נכס לאומי שאין לו תחליף בכל חלקי האוכלוסיה.

אותה חברה הקרועה פוליטית, חייבת קודם כל לעשות "הסדר" בתוכה. לפני שהיא הולכת לעשות הסדר עם הפלסטינים ולקבל הכרעות קשות, החברה הישראלית צריכה להחליט לעצמה על מה היא מוכנה לוותר ועל מה היא אינה יכולה לוותר ולהגיע על כך להסכמה, תוך שמירה על אחדות.

התוצר לנפש בחברה הישראלית כולה נמוך בשליש מזה שבמדינות המערב. הסיבה האריתמטית לכך היא, ששיעור המועסקים בישראל נמוך בשליש מזה שבמערב, וזאת בגלל: ריבוי הילדים במגזר החרדי והערבי; מיעוט המועסקים בקרב הערבים בגלל אי עבודת נשים, ומיעוט עבודת גברים אצל החרדים. צפוי שהפער ילך ויגדל.

ובו בזמן, מדינת ישראל הנהיגה קריטריונים של חינוך, בריאות, סעד וקצבאות ילדים במימון ממשלתי. אין מדינה מערבית העובדת על-פי קריטריונים כאלו, ולבטח אין מדינה שבה ישנם מיעוטים כל כך גדולים המקבלים כל כך הרבה תמיכה, ולעומת זאת תרומתם להכנסות המדינה היא כל כך קטנה.

החברה הישראלית מתלכדת סביב ערכים לאומיים וביטחוניים והנה בעלת כושר ספיגה והחלמה מאירועים קשים

בקיעים באמון הציבור במוסדות הפוליטיים כמו גם בתקשורת

יחסי יהודים-ערבים

כאשר אנחנו דנים על חוסן לאומי, אנחנו דנים על חוסנו של הציבור היהודי, כי הציבור היהודי הוא זה שעומד בסכסוך. על מנת לחזק את חוסנו הכלכלי של ציבור זה יש צורך במשאבים נוספים בחינוך, בשיכון, בתעסוקה, בסעד וכיוצא בזה. אבל, הציבור היהודי, שהוא עשיר יחסית, מעביר חלק גדול מהתוצר שלו לתמיכות שחלקן הגדול הולך לציבור הערבי (סדר גודל של 3000 דולר בשנה לנפש).

וכאן נוצרת בעיה: בגלל עקרון השוויון האזרחי, לא ניתן לסייע ולחזק את אותם מרכיבים באוכלוסייה היהודית הזקוקים לכך, בעוד הם הנושאים בעיקר נטל הסכסוך. לכן, יש מקום לבדוק הקצאה אחרת של המשאבים במדינה.

בשנת 2020 יחיו במדינת ישראל 2 מיליון ערבים, מיליון חרדים ו- 5.5 מיליון יהודים חילונים, דתיים לאומים, ציונים, יצרנים ולוחמים. לכן, אנחנו מתקרבים במהירות לרגע שבו על סדר היום תעמוד השאלה: האם ישראל היא מדינה דמוקרטית? **המסקנה היא - צריך להניח סוף סוף על סדר היום הלאומי את הסוגיה של ערביי ישראל.** קשה לטפל בכל האוכלוסייה הערבית הנוכחית בת כ- 1.3 מיליון נפש. צריך על כן "לחבק" את הדרוזים (100.000 נפש), את הבדואים ואת הנוצרים. יש לפעול לטיפולם ואין מדובר בכסף רב. (היו שתמכו בגישה זו והיו שהתנגדו לה בשל היותה מפלה).

83 אחוזים מבין חייבי הגיוס בעדה הדרוזית מתגייסים לצבא, לעומת 75 אחוזים מבני הנוער היהודים. אבל, אחת לשנה ראשי המועצות הדרוזיות מפגינים מול משרד ראש הממשלה כדי שמישהו יואיל לתת להם שאריות מה"עוגה הלאומית". **ממשלת ישראל חייבת לקרב את הדרוזים ולעשות כל מאמץ לשפר את מצבם.**

ממשל

תמונת מצב

אנחנו מצויים באמצעיתו של משבר רציני ביותר במערכת הממשל. הממשל לא מסוגל להתמודד עם בעיות היסוד, והאזרח נתקל במצב של חוסר טיפול, חוסר צדק וחוסר שוויון. יש תחושה נרחבת בציבור שלמערכת המגזר הציבורי אין תודעת שליחות ושירות; הבירוקרטיה הדורסנית חונקת כל יזמות. התוצאה היא חוסר אמון בממשל, העלול להוביל למצבים בהם האזרח

על אף עיקרון השוויון האזרחי, יש לבחון העדפה בהקצאת משאבים למרכיבים באוכלוסייה היהודית הנזקקת.

יש להניח את הסוגיה של ערביי ישראל על סדר היום הלאומי

מערכת הממשל במשבר רציני- חוסר אמון הציבור במערכת הממשל

לא יהיה מוכן לתרום ולשרת, ועלול להתחיל לעבור על החוק. בו בזמן, המערכת הנורמטיבית (תקשורת, מערכת המשפט והיועצים המשפטיים, מבקר המדינה, אגף חקירות במשטרה) אינה מבקרת את המערכת השלטונית בניסיון לתקנה, אלא גם החלה להתערב יותר ויותר במעשי מהלך השלטון, בניסיון להכתיב לדרגים הפוליטיים כיצד לפעול. בכך היא פוגעת בהליך הדמוקרטי הנכון. המצב הוא שיותר ויותר שאלות מוכרעות כיום על-ידי יועצים משפטיים.

בתחומי ממשל- ישראל מדורגת בעולם במקום בינוני ומטה

כמעט בכל נושא לטווח ארוך שהוא חיוני למדינה ולאזרח (כמו הסדר מדיני, הסדרת היחסים בין דת למדינה) נוצר רוב זמני ונקודתי של בעלי עניין וקבוצות לחץ, שמתנגד לו. זהו מצב שבו קשה מאוד להוביל את המדינה.

מאזן דינמי של ישראל בתחומי ממשל מול העולם, חרף הבעייתיות בתחומים הבאים:

- **יעילות ממשלתית**- ישראל מדורגת כבינונית, עם מגמה קבועה של ירידה.
- **תשתיות**- ישראל מדורגת כבינונית, עם מגמה בולטת של ירידה.
- **יעילות שירותי בריאות**- ישראל מדורגת כנמוכה, לעומת תוחלת חיים גבוהה ביותר.
- **איכות סביבה**- ישראל מדורגת כנמוכה.
- **שחיתות**- ישראל מדורגת כבינונית.
- ולהבדיל, **בתחומי החופש**- ישראל מדורגת גבוה מאוד.

כיווני פעולה

רפורמה של המשטר:

יש לערוך רפורמה במשטר ובממשל הציבורי

- **חייבים לחזור לשיטה שמאפשרת לרשות המבצעת לפעול.** אנחנו זקוקים ל"משטר נשיאותי", או במילים ערבות יותר לאוזן הישראלית: "ממשל של ראש עיר", שנבחר ל- 5 שנים. הגורם המאזן אותו יהיו סמכויות הכנסת ומשאל עם.
- **יש להגיע לרפורמה משלימה בתחום הבחירות לכנסת, אם על-ידי העלאת אחוז החסימה, ואם גם על-ידי בחירות אזוריות חלקיות.**
- **בתיקים הכלכליים של הממשלה לא יהיו פוליטיקאים העומדים לבחירה.**

רפורמה של הממשל הציבורי, יש ליצור תרבות חדשה של הערכת ביצועים. ליצור מצב שבו מעגל השירותים לאזרח יהיה שונה לגמרי

והממשל יתערב פחות במהלך הדברים. למשל:

- שיטה חדשה לקביעת התקציב ושקיפותו.
- משטר מכוון (כמו יידוע האזרח באופן אלקטרוני)
- צמצום הוויסותים ועוד.

**יש לבדוק את
המערכת
הנורמטיבית
ובעיקר למצוא
איזונים מול
כוחה של
התקשורת**

בדיקת המערכת הנורמטיבית: במסגרת זו חייבים למצוא איזונים חדשים מול כוחה הגדול של התקשורת. יש להחיל עליה נורמות מתחום המשפט הציבורי. ובאשר לבית המשפט העליון: צריך אולי לשנות את הרכב הוועדה למינוי שופטיו, אך חובה להגן עליו בימים אלו.

הנדבך הכלכלי

אפיונים כלליים

**מבחינה כלכלית
ישראל בנסיגה
יחסית לעולם
המערבי**

עם כל שביעות הרצון שלנו, הרי שמבחינה כלכלית ישראל נסוגה יחסית לעולם המערבי. התוצר לנפש בישראל גדל בקצב נמוך יותר מאשר בארה"ב ובמערב אירופה. אנחנו יודעים אלו דברים צריכים לעשות על מנת לצמוח כמו בעולם המערבי, אך כל עוד מטרות הקואליציות הפוליטיות במדינת ישראל אינן כלכליות, המצב הזה ילך ויחמיר.

בעשר השנים האחרונות שיחקו לטובתנו שני גורמים מרכזיים: ההון האנושי שבא עם העלייה והצמיחה הגבוהה של ההיי-טק בעולם המערבי. היום אנחנו נמצאים במעגל של תשלומי תקציב שוטף, תשלומי רווחה הולכים וגדלים, פחות ופחות השקעות בתשתית, חוב לאומי הולך וגדל. פירושו של דבר שאנחנו במעגל שבו המיתון יעמיק, האבטלה תעמיק ואי השוויון יעמיק.

**כלכלת ישראל
נמצאת על
פרשת דרכים
אסטרטגית.
כדי לסיים את
הפיכתה
לכלכלת שוק
מודרנית, יש
צורך בהפחתה
נוספת של
משקל
הממשלה
במשק**

האסטרטגיה הכלכלית- חברתית של מדינת ישראל, מאז התוכנית לייצוב המשק של שנת 1985, התבססה על הקטנה הדרגתית אך רצופה של משקל סך ההוצאה הציבורית (ובמרכזה הוצאות הביטחון) יחסית לתוצר הלאומי (מכ- 68 אחוזים לכ- 52 אחוזים בשנת 2000). 15 שנים לאחר התוכנית לייצוב המשק, נראה שהתהליכים שאפשרו זאת – כמו הסכמי השלום עם מצרים וירדן, נפילת ברית המועצות, הפסקת התמיכה הכלכלית- ביטחונית הבלתי מותנית שלה בסוריה, סיום המלחמה הקרה – הגיעו למיצוי. יתר על כן, מול תהליכים אלו, נוצרה באזור מציאות גיאופוליטית חדשה, משפרצה האינתיפאדה ונחתה על ארה"ב התקפת הטרור.

כלכלת ישראל נמצאת, על פרשת דרכים אסטרטגית. כדי לסיים את הפיכתה לכלכלת שוק מודרנית, שצומחת בהתאם לפוטנציאל שלה, תוך שמירה על תעסוקה מלאה ויציבות מחירים, יש צורך בהפחתה נוספת של משקל הממשלה במשק. אולם, ללא שינוי רדיקלי במדיניות הציבורית

תהליך זה ייבלם וקיימת סכנה מוחשית להתפתחות מגמות משקיות שליליות ומשבריות המוכרות לנו מהעבר.

**העובדים הזרים
בעיית יסוד
כלכלית
וחברתית**

העובדים הזרים מהווים בעיית יסוד, כלכלית וחברתית. מכיוון שהכנסותיהם אינן מוצאות בארץ, אלא מועברות לארצותיהם, הרי שהם אינם תורמים לתוצר, המדינה מפסידה צמיחה, וצריכה לתמוך בהם.

לחוסן הכלכלי של הפלסטינים יש השפעה גם על החוסן הלאומי של ישראל. הבעיה היא שממשלות ישראל לא הפנימו קשר גומלין זה.

צמיחה ותקציב הביטחון- מצב וכיווני פעולה

תוצר לאומי גבוה לא רק שמאפשר להשקיע יותר בביטחון ולהיות גמיש מול איומים בלתי צפויים, אלא שהוא משפיע על הביטחון הלאומי בהרבה מישורים אחרים:

- אם נשקיע יותר בחינוך, איכות המתגייסים לצה"ל תהיה גבוהה יותר והרמה הטכנולוגית תעלה.
- רמת חיים טובה מקלה על האוכלוסיה להתמודד יותר טוב עם מצבי המתח הביטחוניים ומשפרת את כושר העמידה שלה.
- "עוגה גדולה" מאפשרת לצמצם פערים. אם פערים לא יצומצמו, תיפגם תחושת השייכות ותרד המוטיבציה לשרת בצבא.

כלומר, אם רוצים להגדיל את הביטחון הלאומי במובנו הרחב, אי אפשר להתמקד רק בכוח הצבאי, אלא צריך לראות גם קשת גדולה יותר של פרמטרים.

השינוי בתפיסה הכלכלית ב- 85 היה שקברניטי המשק הבינו נקודה עקרונית זו. ולכן מאז אותה שנה, תקציב הביטחון ירד מ- 21 אחוזים מהתוצר ל- 9 אחוזים בשנת 2000, כאשר באופן מוחלט הוצאה לביטחון אפילו גדלה ב- 4 אחוזים ריאלית. זאת במקביל לצמצום משקלה של הממשלה במשק, והפניית המקורות המתפנים לצמיחתו של המגזר העסקי.

ישראל עדיין רחוקה מהסביבה המקובלת בעולם המערבי (הוצאה ציבורית ישראלית של 52 אחוזים מהתוצר, לעומת 32 אחוזים בארה"ב, 36 אחוזים ביפן ו- 48 אחוזים באירופה).

לכן, אם רוצים להגיע לרמה המערבית, צריך להמשיך ולקצץ בהוצאות הממשלה, וליצור את התנאים (כמו למשל; יציבות, הפחתת נטל המס, הרחבת ההשקעות בתשתית, וכמובן שלום), על מנת שהמשאבים המתפנים אכן יופנו במהירות ויעילות לסקטור הפרטי והצמיחה תעלה. מהיכן מקצצים? אין ברירה אלא להכניס גם את הביטחון לסל

**כדי להגיע
לרמה המערבית
צריך להמשיך
לקצץ בהוצאות
הממשלה
ובתוכן גם
בתקציב
הביטחון**

הקיצוצים, אם באמת מאמינים שביטחון לאומי זה גם כלכלה יציבה, וגם דאגה לפרמטרים כמו חינוך. מול כיוון פעולה זה, הוצגו שתי גישות:

▪ האחת גורסת, שלאור הסביבה האסטרטגית לא נראה שבעתיד הנראה לעין תתאפשר הפחתה משמעותית, אם בכלל, של הוצאות הביטחון. יתר על כן, גם אם היינו מגיעים לשלום סופי ומיוחל, היה צורך להמשיך ולקיים משקל גבוה של הוצאות ביטחון, שכן השלום יושתת על הרתעה. כלומר, המקור העיקרי שאיפשר ב-15 השנים האחרונות את הפחתת משקל הוצאות הממשלה – "התייבש". דרושה לכן אסטרטגיה חדשה היכולה להעלות את המשק על מסלול של שיפור הדרגתי והבראה. אסטרטגיה זו צריכה להישען על שני בסיסים:

- הגדלת שיעור המפרנסים באוכלוסיה. בישראל אחוז המשתתפים בעבודה הוא נמוך ביותר, בגלל שיעור המפרנסים במגזר הערבי והחרדי שהוא נמוך מאוד. אם לא יחול שינוי בהתנהגות מגזרים אלו, יתקשה המשק הישראלי להתמודד עם בעיות העוני ואי השוויון בהתחלקות בהכנסות.

- הגדלת הביקוש לעבודה בשלב התחלתי על-ידי צמצום מספר העובדים הזרים, ולאורך זמן על-ידי העמדת הצמיחה בראש סולם העדיפויות (ולא חיסול האינפלציה ואיזון מאזן התשלומים, כפי שהיו היעדים מאז שנת 85).

▪ השניה טוענת שאי אפשר לבוא ולהגיד שבשביל הצמיחה צריכים לקצץ בתקציב הביטחון. הצמיחה מאז שנת 85 נבעה מסיבות אחרות, ולא מהקיצוץ בתקציב הביטחון. הכסף שקוצץ נועד לפרנס את אותם מגזרים שאינם עובדים. כלומר, הועבר בשביל לפגוע בצמיחה.

לעניין תקציב הביטחון הועלה הטיעון, שנטל הביטחון הוא לא כ-9 אחוזים מהתוצר המקומי, אלא רק 6.5 אחוזים, אם מורידים את הסיוע האמריקאי בסך של כ-2 מיליארד דולר. זה עדיין שיעור גבוה מול ארה"ב (3.5 אחוזי תוצר לתקציב הביטחון), אך אפשר לנהל עמו כלכלה נורמלית.

ולעניין הצמיחה הועלה הטיעון כי רצף של שינויים טכנולוגיים מגביר את הצמיחה, אך מעצם היותו שינוי הוא גם מגביר את אי השוויון. כאשר הכוח עיקרי המביא לצמיחה הוא השינוי הטכנולוגי, לא ניתן למנוע את העלייה באי השוויון. לכן, פעולות ממשלה שינקטו בכדי לצמצם את אי השוויון בהכנסות ברוטו, סופן שיפעלו "כמעכבי צמיחה".

**ישנה גישה
הטוענת כי לא
ניתן יותר לקצץ
בתקציב
הביטחון**

**יש להגדיל את
שיעור
המפרנסים
במדינה**

**יש לצמצם את
מספר העובדים
הזרים**

ההשקעה בביטחון והתעשיות הביטחוניות - מצב וכיווני פעולה

להשקעה בתעשיות הביטחוניות תרומה גדולה לכלכלה ולמשק

להשקעה בביטחון, לא בהקשר של בט"ש, אלא בהקשר של השקעה במערכות נשק, אמל"ח, חימוש, ובכל הפרוייקטים הביטחוניים – יש תרומה גדולה ביותר לכלכלה ולמשק הישראלי, חרף הביקורת על היעילות:

- ההשקעה בתעשייה הביטחונית הפכה אותנו למדינה העומדת בחזית הטכנולוגיה העולמית. כל הידע, כל חברות ההזנק באו מיחידות אמ"ן, מהתעשייה האווירית, רפא"ל, תעשייה צבאית. זה איפשר לכל המשק הישראלי לקפוץ מדרגה.
- לתעשיות הביטחוניות המקומיות יש מרכיב של ייצוא ביטחוני, שהוא עדיין רווחי למשק הלאומי.
- התעשייה הביטחונית היא זו שהביאה ארצה קרוב לחצי מיליארד דולרים מהסיוע האמריקאי ושאותם ממירים בייצור מקומי.
- טיל "החץ" וכל המערכות הנלוות אליו, כמו גם פרוייקטים אחרים, לא רק שיביאו ליצוא, אלא יהוו מנוף לרעיונות חדשים ולטכנולוגיה חדשה.
- הטכנולוגיה הצבאית המיועדת להרתעה, מקדמת את היכולת התחרותית- עסקית של ישראל בשוקי העולם. כמו כן, כוח האדם המקצועי המיומן של יוצאי הצבא מחזק את הנדבך הכלכלי של המדינה.

יש לגרום לאיחוד התעשיות הביטחוניות והפרטתן

כיוון הפעולה המתבקש הוא למסד לחברה אחת את תע"ש, תעשייה אווירית ו- רפא"ל, ולהפריטה. המשק שלנו קטן, בארה"ב ממוזגים חברות, ואנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו שחברות שלנו תתחרנה זו בזו ברחבי העולם. יש לנו מעבדה ייחודית במינה, שאין למדינות רבות. לכן צריך תעשייה אחת, עם מסה קריטית של למעלה מ- 3.5 מיליארד דולר מכירות. זו תהיה תעשייה אחרת.

מנגד הועלה גם כיוון פעולה אחר. הבעיה של התעשיות הביטחוניות האיכותיות שלנו היא החסמים העומדים בפני הגברת היצוא שלה בשל המגבלות שמטילים האמריקאים. לכן, ישנן שתי אסטרטגיות פעולה: האחת, להינתק מהאמריקאים בתחום הזה כפי שהציע אחד המשתתפים, והשניה דווקא להתחבר ולשתף פעולה עם האמריקאים. כך או כך, אם נצליח לשחרר את החסמים האמריקאים, זה יהיה מנוף לצמיחה בעתיד.

גורמים נוספים התורמים להיי-טק

יש להגדיל את מספר התלמידים במקצועות הטכנולוגיה המתקדמת והמתמטיקה

חינוך. בשנת 96 היו רק אלף בוגרים במקצועות ההיי-טק (מתמטיקה, מחשבים וכו'). כיום – 8,000 בוגרים!! הבעיה היא שהגענו לסוף המאגר. כיום ישנם 70,000 שמיניסטים, ורק 10,000 מתוכם לומדים 5 יחידות במתמטיקה.

הדרך היחידה להמשיך ולצמוח זה להעביר כמה שיותר תלמידים מ-3 יחידות מתמטיקה ל-5 יחידות. היעד צריך להיות תוספת של עוד 8,000 בוגרים, כך שנגיע ל-18,000. הדבר צריך להיעשות תוך שיתוף פעולה בין התעשיות למשרד החינוך.

קרנות הון סיכון תרמו לצמיחת תעשיות ההיי-טק

קרנות הון סיכון. הדוגמא הטובה כיצד מעורבות ממשלתית תרמה לצמיחה היא כאשר ב-92 הוקמה קרן יוזמה ממשלתית שמטרתה הייתה להקים תעשיית קרנות הון סיכון. התוצאה הייתה שקמו 15 קרנות (שליש השקעה ממשלתית, שליש מגוף ישראלי ושליש מגוף זר), הגיעו גופים של קרנות זרות ראשונות לארץ, ונוצרה תעשיית ההיי-טק. זהו מודל למעורבות מינימלית של הממשלה הנותנת לכוחות השוק לפעול.

כלכלה ומדיניות חוץ

כלכלה ושת"פ בינלאומי ככלי מרכזי של מדיניות החוץ

הכלכלה ושיתוף הפעולה הבינלאומי בעולם של סחר חופשי, גבולות פתוחים וגלובאליזציה צוברת תנופה, חייבים להיות כלי עבודה מרכזי של מדיניות החוץ. חיוני לכן לעצב דמות חדשה של דיפלומט ישראלי המודע לתהליכים כלכליים ולצורך להתנהל בעולם שבו העסקים הם מעניינה של מדיניות החוץ. נציגויות ישראל בחו"ל אמורות להיות עמדות קדמיות של מומחים בתחומי הכלכלה, המדע והטכנולוגיה. יתרונותיה של ישראל בתחום הכלכלי והטכנולוגי מקנים ויקנו לה כרטיס כניסה לגופים ופורומים בינלאומיים.

הישגים מדיניים של ישראל נתנו לה מינוף כלכלי. למשל, בעקבות הסכמי קמפ-דיוויד עם מצרים קיבלנו עד היום, בהערכה גסה, למעלה מ-60 מיליארד דולר; בעקבות הסכם אוסלו שודרג מעמדנו מול האיחוד האירופאי, בעיקר בתחום המו"פ.

ההצעה: הסקטור הציבורי והסקטור הפרטי יקבעו במשותף יעדים למינוף הכלכלה באמצעות הכלים המדיניים.

סדר היום

יום ראשון, 16 בדצמבר 2001

17:00 התכנסות

18:00 מושב הפתיחה: תמורות בסדר היום הלאומי

יו"ר: ד"ר עוזי ארז, יו"ר הכנס וראש המכון למדיניות ואסטרטגיה, המרכז

הבינתחומי

ברכות: פרופ' אוריאל רייכמן, נשיא המרכז הבינתחומי

מר אברהם ביגר, סגן יו"ר קרן קיסריה - הברון אדמונד בנימין דה רוטשילד

פרופ' אהוד שפרינצק, דיקן בי"ס לאודר לממשל, המרכז הבינתחומי

□ דבר נשיא המדינה - מר משה קצב

□ "מבחן המאזן" – תת-אלוף (מיל.) עמוס גלבע

□ "מבט אסטרטגי על היחסים הבינלאומיים, ישראל והעולם היהודי" – מר דייוויד

האריס, הועד היהודי – אמריקאי

□ "ישראל והמפה האסטרטגית החדשה" – מר אפרים הלוי, ראש המוסד

19:30 הדלקת נר חנוכה וארוחת ערב

יו"ר: אלוף (מיל.) מאיר עמית, יו"ר המרכז למורשת המודיעין

הדלקת נר שמיני - אלוף (מיל.) עמוס ירון

- גב' סוזאן ומר מכס זינגר

- גב' ריטה אברמוב

קטעי נגינה

□ "המערכת העולמית בעקבות אירועי ה-11 בספט' 2001" – מר ג'ים וולזי, ראש

ה-סי.איי.אי לשעבר

יום שני, 17 בדצמבר 2001

08:30 – 10:30 מושב שני: המערכת העולמית והיערכות ישראל

יו"ר: פרופ' אהוד שפרינצק, דיקן בי"ס לאודר לממשל, המרכז הבינתחומי

□ "קווי מדיניות הביטחון נוכח התמורות במערכת הבינלאומית" – אלוף עוזי דיין,

ראש

המועצה לביטחון לאומי

□ "התהוותו של לוייתן גלובאלי" – פרופ' יחזקאל דרור, האוני' העברית

□ "אדריכלות קשרי החוץ של ישראל" – דו"ח צוות חשיבה בראשות

ח"כ פרופ' שלמה בן עמי

דיון כללי – פותח: פרופ' אבישי ברוורמן, נשיא אוני' בן גוריון

11:00 – 13:00 מושב שלישי: מאזן תהליך ההסדרים ועתידו

יו"ר: מר אבי גיל, מנכ"ל משרד החוץ

- "מאזן תהליך ההסדרים" - השר דן מרידור
- "הפרדה חד-צדדית - מחקר השוואתי" - פרופ' יעל תמיר, אוני' ת"א
- "תוחלת הסכסוך הערבי-יהודי" - ד"ר יצחק רביד, מחצ"ב, רפא"ל

דיון כללי - פותחים: תא"ל (מיל.) אפי איתם; פרופ' ארנון סופר, אוני' חיפה

ארוחת צהריים

יו"ר: מר פליקס פוזן

"מרכיב הביטחון במדיניות העם היהודי" - מר סלי מרידור, יו"ר הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית העולמית

14:30 – 16:00 מושב רביעי: העם היהודי כמרכיב בחוסן הלאומי

יו"ר: פרופ' משה קוה, נשיא אוני' בר אילן

- "התחזקות הקהילה היהודית בחבר העמים והזיקה לישראל" – שר הבינוי והשיכון מר נתן שרנסקי
- "העם היהודי כנכס אסטרטגי" - דו"ח צוות חשיבה בראשות פרופ' ארט נפרסטק, איחוד הקהילות היהודיות - פדרציות צפון אמריקה

דיון כללי - פותחים: תא"ל (מיל.) ישראלה אורון, סגנית ראש המועצה לביטחון לאומי; פרופ' דוד הרמן, מנכ"ל טיצ'לינק

16:30 – 18:30 מושב חמישי: המעטפת התקשורתית ומשמעויותיה

יו"ר: מר שבתאי שביט, ראש המוסד לשעבר

- "תקשורת ומדיניות במרחב העולמי" - פרופ' ירמיהו יובל, האונ' העברית
- "קהלי יעד, דעת קהל, ומדיניות חוץ - היבט שיווקי" – פרופ' ג'רי וינד, ביי"ס וורטון, אוני' פנסילבניה
- "מדיניות המידע בעידן המידע" - דו"ח צוות חשיבה בראשות מר נחמן שי, יו"ר רשות השידור

דיון כללי - פותחים: הרב מיכאל מלכיאור, סגן שר החוץ; מר גדעון סער, מזכיר הממשלה

18:45 שידור לוויני ישיר – ד"ר קונדוליסה רייס, היועצת לביטחון לאומי לנשיא ארה"ב

19:30 ארוחת ערב

יו"ר: מר יוסף מימן, נשיא חב' מרחב

- "דיפלומטיה ישראלית בעידן משתנה" - שר החוץ מר שמעון פרס

יום שלישי, 18 בדצמבר 2001

8:30 – 10:30 מושב שישי: הביטחון הלאומי והמערכה כנגד הטרור

יו"ר: אלוף (מיל.) יצחק חופי

- "מושגי הביטחון בעידן המשתנה" - מר חיים אסא, חב' אסא אור
- "כּוּשֶׁר הַהֲרַתְעָה - מְשִׁימֹת וּאֲפִשְׁרוּיֹת" - דו"ח צוות חשיבה בראשות רב-אלוף (מיל.)

אמנון ליפקין-שחק

- "הרתעת מדינות סוררות" - פרופ' סטיבן רוזן, אוני' הרווארד

דיון כללי – פותחים: אלוף ד"ר יצחק בן-ישראל, ראש מפא"ת - משרד הביטחון; מר דן שיפטן, אוני' חיפה ומרכז שלם

11:00 – 13:00 מושב שביעי: מאזן המערכה ובניין הכוח

יו"ר: אלוף (מיל.) עמוס ירון, מנכ"ל משרד הביטחון

- "מאזן הלחימה" – הרמטכ"ל רב - אלוף שאול מופז
- "כיוונים בתפישת הביטחון ובניין הכוח" - אלוף (מיל.) איתן בן-אליהו ואלוף (מיל.) עמי איילון

דיון כללי - פותח: ח"כ ד"ר יובל שטייניץ, יו"ר ועדת המשנה לתפישת הביטחון ובניין הכוח

ארוחת צהריים

יו"ר: מר יעקב נאמן

- "סדר עדיפות לאומי חדש לישראל" - מר בנימין נתניהו

14:30 - 16:30 מושב שמיני: ביטחון לאומי ובסיסיו החברתיים, חינוכיים וממשליים

יו"ר: ד"ר ליאורה מרידור, יו"ר "בזק בינלאומי" ויו"ר פועלים שוקי הון והשקעות

- "האסטרטגיה המדינית ביטחונית של ישראל על רקע המאבק בטרור" - מר אהוד ברק

- "הבסיס החברתי של הביטחון הלאומי" - פרופ' גבי בן-דור, אוני' חיפה
- "לאומיות וחינוך" - דו"ח צוות חשיבה בראשות ד"ר צבי צמרת, מנכ"ל יד בן צבי

דיון כללי - פותחת: גב' נעמי בלומנטל, סגנית שר התשתיות; מר מרדכי אביצור, ראש המועצה המקומית ירוחם

17:00 – 19:00 מושב תשיעי: חוסן כלכלי

יו"ר: מר דן הלפרין

- "השגת חוסן לאומי כלכלי - קיומיות, תחרותיות והישגיות לאומית, מדינית וחברתית" -
דו"ח צוות חשיבה בראשות ד"ר **ארנה ברי**, קרן ג'מיני
- "התמורות במבנה המשק והביטחון הלאומי, פרופ' **אבי בן-בסט**, האוני' העברית

(מגיב: מר **יוסי סלע**, קרן ג'מיני)

- "התרומה של תעשיות הביטחון לכלכלת ישראל", ד"ר **יעקב שיינין**, מודלים כלכליים
- (מגיב: מר **כרמל ורניה**, משרד התעשייה והמסחר)
- "למשוך את העגלה מהבוץ מבלי לקרוע את השרשרת" - שינוי טכנולוגי, מיתון ואי-שיוויין", פרופ' **דני צידון**, אוני' ת"א
- (מגיב: מר **אלישע ינאי**, מוטורולה)

דיון כללי - פותח: מר **אמרי טוב**, אוני' ת"א; ד"ר **רפי מלניק**, המרכז הבינתחומי

19:00 – 21:30 מושב הנעילה: וארוחת ערב

יו"ר: השגריר **זלמן שובל**, יו"ר הוועד המנהל, המכון למדיניות ואסטרטגיה, המרכז

הבינתחומי

ברכות: השגריר רונאלד ס. לאודר

- "אסטרטגיה ביטחונית דינמית במציאות המזרח תיכונית" - שר הביטחון מר **בנימין בן אליעזר**
- "איזונים חדשים במערכות הממשל" - פרופ' **אוריאל רייכמן**, נשיא המרכז הבינתחומי

לסיכום: ד"ר **עוזי ארז**, יו"ר הכנס וראש המכון למדיניות ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי

צוותי חשיבה

צוות הרתעה

רא"ל (מיל.) אמנון ליפקין שחק, ראש הצוות
ד"ר עוזי ארד
אלוף (מיל.) איתן בן אליהו
אלוף יצחק בן-ישראל
תא"ל (מיל.) שלמה ברום
אלוף (מיל.) אביעזר יערי
ג'רמי יששכרוף
ישראל מיכאלי
אלוף (מיל.) מנחם (מנדי) מרון
אל"מ (מיל.) ד"ר ז'אק נריה
אלוף יעקב עמידור
פרופ' ג'רלד שטיינברג
דן שיפטן
ד"ר מרטין שרמן

צוות תקשורת

נחמן שי, ראש הצוות
ד"ר מרטין שרמן
ד"ר אווה ברגר
ד"ר יריב בן-אליעזר
ד"ר ראובן פדהצור
דן פתיר
פרופ' גבי וימן
תא"ל (מיל.) יצחק שני
רון בן ישי
ד"ר יחיאל לימור
תא"ל (מיל.) ישראלה אורון
רות ירון
ח"כ קולט אביטל
מאיר שלמה
ד"ר ויקי שירן
ג'ף ברק

צוות מדיניות חוץ

ח"כ פרופ' שלמה בן-עמי, ראש הצוות
חיים אסא
ד"ר עוזי ארד
ד"ר אורי בר-יוסף
דן הלפרין
פרופ' יעקב ורצברגר
חנן בראון
ד"ר אלון ליאל
פרופ' זאב מעוז
אורי נאמן
יעקב (יאשה) קדמי
שבת שביט
פרופ' אהרון שי
זלמן שפירא
ד"ר מרטין שרמן
אהרן לשנו יער

צוות כלכלה

ד"ר ארנה ברי, ראש הצוות
ד"ר יעקב שיינין
פרופ' אבי בן בסט
רימון בן שאול
ד"ר עודד ערן
יוסי סלע
כרמל ורניה
פרופ' דני צידון
אלישע ינאי
דניאל דורון

צוות לאומיות וחינוך

ד"ר צבי צמרת, ראש הצוות
פרופ' אלה בלפר
הרב יואל בן נון
ד"ר אבי בראלי
אריה ברנע
פרופ' יוסף גורני
ד"ר אביבה חלמיש
פרופ' גדעון כץ
פרופ' אלי שביד
פרופ' רחל אלבוים – דרור
מר יצחק בצלאל

צוות העם היהודי

פרופ' ארתור נפרסטק, ראש הצוות
תא"ל (מיל.) אפרים לפיד
ד"ר עמי בוגנים
ד"ר יהודה ויינראוב
אלן הופמן
מלקולם הונליין
פרופ' סרג'ו דה לה פרגולה

מסגרות הכנס

נשיאות

אלוף (מיל.) יצחק חופי, ד"ר ליאורה מרידור, אלוף (מיל.) מאיר עמית, פרופ' אוריאל רייכמן, שבתאי שביט, השגריר זלמן שובל, פרופ' אהוד שפרינצק

יושב ראש

ד"ר עוזי ארד

וועדה מייעצת

אייל ארד, אל"מ (מיל.) ד"ר ראובן ארליך, אלוף (מיל.) איתן בן-אליהו, רימון בן-שאול, ד"ר ארנה ברי, נמרוד ברקן, בנימין גאון, אל"מ אחיאב גולן, תא"ל (מיל.) עמוס גלבווע, בועז גנור, דניאל דורון, שייקה דליות, דן הלפרין, דוד ויינברג, ד"ר יהודה ויינראוב, אלוף (מיל.) אביעזר יערי, תא"ל (מיל.) אפרים לפיד, אל"מ (מיל.) ד"ר ערן לרמן, ישראל מיכאלי, ד"ר מרדכי סגל, ער"ד אורי סלונים, ד"ר עודד ערן, מיכאל פדרמן, פרופ' יוסי שיין, דן שיפטן, אהרן שרף, פרופ' יעל תמיר

צוות מארגן

אל"מ (מיל.) מיכאל אלתר מתאם הזמנות, איתן גלזר מתאם תקשורת ופרסומים, ננסי גרינברג מתאמת קשרי חו"ל, בלהה הוכמן מתאמת המרכז הבינתחומי, מירון מנור מתאם כללי, ד"ר מרטין שרמן מתאם מחקרים וצוותי מחקר, יואב פורת מתאם ארגון והפקה, אבי איפרגן מחקר, בארי בריסטמן מחקר, סם שוורץ מחקר, טומי שטיינר מחקר, איילה גרעין מתאמת כנסים, רחל דורון מזכירה

דוברות ויחסי ציבור: ארד תקשורת

יריב בן-אליעזר - ענת שור בע"מ

הפקה: יוניתורס ישראל בע"מ

המכון למדיניות ואסטרטגיה

המכון למדיניות ואסטרטגיה פועל במסגרת בית-ספר לאודר לממשל במרכז הבינתחומי הרצליה ועוסק במחקר בנושאים להם חשיבות ואשר העיון בהם עשוי לתרום לגיבוש מדיניות לאומית וליישומה. המכון מבצע פרויקטים מחקרניים בתחומים הבאים: דיפלומטיה ומדיניות חוץ; בטחון ואסטרטגיה; מודיעין ועיצוב מדיניות; משאבי טבע וגיאופוליטיקה; כלכלה וטכנולוגיה; ומערכות אזוריות וגלובליזציה. בשנת העבודה 2001/2 מתנהלים הפרויקטים הבאים:

- גיאואסטרטגיה ומדיניות החוץ של ישראל
- קשרי ישראל-אירופה
- תקשורת ומדיניות חוץ
- משק המים - היבטים מקומיים ובינלאומיים
- עתיד כושר ההרתעה של ישראל
- מנהיגות וארגון בעולם היהודי

המכון מהווה אכסניה לדעות ולתשומות מגוונות ושיטת עבודתו היא על דרך הגישה הבין-תחומית, העדפת ההסתכלות קדימה, העמדת נושאים בהקשרים רחבים והבאתם לכלל אינטגרציה. המכון מזמן ימי עיון, מפגשים ודיונים, ובהם סדרת "כנסי הרצליה" השנתיים על "מאזן החוסן והביטחון הלאומי".

י"ר הוועד המנהל: השגריר זלמן שובל

ראש המכון ומייסדו: ד"ר עוזי ארד

מתאם ראשי: מירון מנור

מתאם קשרי חוץ: אל"מ (מיל.) מיכאל אלתר

מתאם פרסומים: איתן גלזר

מתאמת קשרי ח"ל: ננסי גרינברג

מתאם פעילויות חיצוניות: יואב פורת

עמיתי מחקר בכירים: ד"ר מירי אוסין, ד"ר ג'ויס סטאר, ד"ר מרטין שרמן

עמיתי מחקר: אבי איפרגן, בארי בריסטמן, סם שוורץ, טומי שטיינר

עוזרי מחקר: אלה דורון, בועז פיילר, דור שפירא

מזכירת המכון: יונית בוקס

ארגון כנסים: איילה גרעין

צוות אדמיניסטרטיבי: אילנה טל, חן מור

המוסדות השותפים התומכים בכנס

קרן קיסריה - הברון אדמונד בנימין דה רוטשילד

משרד הביטחון

משרד החוץ

הסוכנות היהודית לארץ ישראל וההסתדרות הציונית העולמית

הוועד היהודי-אמריקאי

אוניברסיטת בר-אילן

אוניברסיטת חיפה, המרכז לחקר הביטחון הלאומי

המועצה לביטחון לאומי, משרד ראש הממשלה

תומכי המכון למדיניות ואסטרטגיה

רונאלד לאודר

דליה ומרדכי סגל

רוג'ר הרטוג

איטה וששון סומך

וולטר סטרן